כנס מקוון לפתיחת שנת הלימודים תשפ"א

מחקר ומעשה:
מחקרי מרצים 2020

סמינר הקיבוצים
להצליח ולהישאר בן אדם

דרך נמיר 149 תל אביב | www.smkb.ac.il

תוכן העניינים

סבב ראשון - הצגת מחקרי מרצים 4

1. מתכוונים לחס"א מהמעלה השנייה 1 4

אדם הישראלי - מעורבות הורים בפדגוגיה הבית ספרית: איום או הזדמנות? 4

טל שמר אלקיים, ענת שביט מילר ורינת ארביב אלישיב - חוויה סטודנטיאלית אחרת

במכללת סמינר הקיבוצים: תפיסות, פרקטיקות וצרכים של מורי מורים במיצוב פדגוגיה חדשנית 5

יעל יונדלר ודובי וייס - קהילה הומניסטית בונה ידע (KBC) -

מאפיינים של פרקטיקות הוראה במרחבי למידה עתידיים (FLSs) 6

2. אמנות ושיח 8

יוכי שלח - הערת שוליים: קולנוע של מילים 8

אבנר פיינגלרנט - שלבי העבודה של התחקיר הקולנועי הפקת הסרט ושאלת המחקר הקולנועית

סביב הדיון בטראומה מנקודת המבט הגרמנית 9

איימי גרנאי - מטקסט רדיקלי לשיר לימודי: מסעו של גאפר גריי של טומאס הולקרופט 10

3. "זה בול בשבילי" - השתלבות מורים חדשים במרחב הפרופסיונאלי 11

לירון ששי, רוני רמות, גדי ביאליק ויובל דרור - תוצאות ותוצרים של השמת מורים בקבוצה -

המקרה של תכנית 'חותם' 11

שוש לשם, ריבי כרמל, בוורלי טופז ומרב בדש - סוציאליזציה (חיברות) של מורים בקריירה שניה

בבתי ספר 12

קטיה רוזנברג, ריבי כרמל ודפנה המר בודנרו -

השתלבות גננות חדשות במרחב הפרופסיונאלי - הרהורים ותובנות 13

4. למידה קהילתית מבוססת מקום:

רפלקציות על מחקר בתהליך בבית הספר "שכונתי שפירא" בתל אביב 14

עתליה שרגאי - בין למידה מבוססת מקום ללמידה מבוססת ציבור 14

עמוס רבן - "על חדשנות חינוכית בלמידה מבוססת מקום" 14

רותם פרץ - למידה מבוססת מקום: התנסות ותובנות מהשטח 14

נמרוד טל - למידה מבוססת מקום, היסטוריה ציבורית, חינוך היסטורי 14

5. למידה בעת קורונה 16

נירית אסף ודפנה גן - הוראה בחוץ בעתות משבר - הקורונה והחינוך הסביבתי

בגישת מערכות אקולוגיות-חברתיות 16

דורי אוריין ודנה צרפתי - התמודדות המחלקה לעיצוב עם הלמידה מרחוק בכלים מקוונים -

שילוב אפליקציות זום ומירו 18

דנה שחייני ואדיב גל - המניעים של קהל לא מדעי להשתתף בהרצאות מקוונות

בנושא מדע באמצעות סיפור סיפורים 19

6. הורות מכל הכיוונים 20

אודרי אדי רקח, מעורבות הורים כדגל אדום לבית הספר 20

תמר קטקו, תפיסת ההורות בראי הפילוסופיה 20

הדרה שפלן קצב, "אימניות" משלבות מרחבים: המרחב האימהי והמרחב האומנותי 20

סבב שני - הצגת מחקרי מרצים 21

7. מתכוננים לחס"א מהמעלה השנייה 2 21

ד"ר אדיב גל - אקטיביות או פסיביות - מה מעדיפים פרחי ההוראה בהכשרתם המקצועית? 21

חן שפירא - עיצוב סביבות למידה, מחקר פעולה: קשרים והשפעות של הסביבה על הלמידה 22

עטרה שריקי, ליאורה נוטוב - פיתוח מיומנויות רכות במסגרת קורס מקוון א-סינכרוני בתוכנית להכשרת מורים למתמטיקה 23

תמי זיפרט, קריסטל מצ'דו - שימוש במדיה חברתית להעמקת ההיכרות, חווית הלמידה והשיח הפדגוגי אותנטי של סטודנטים מישראל וארה"ב 25

8. הטיפול באומנות ואומנות הטיפול 26

עינת שופר אנגלהרד - טיפול בתנועה ומחול בקהילה - השלכות מערכתיות, חברתיות וטיפוליות של ריקוד במפגש של נכדות בוגרות וסבתותיהן 26

רינה בובראוגלו ואנג'י ג'ייקובס-קיים - הצגת קורס אקדמי חדש "טיפול באומנות ואקטיביזם קהילתי" (פיילוט בשנת תש"ף) 27

טעימות טיפוליות בזום 28

א. נעמה לב ארי - החדר הפועם של הזום 28

ב. אורלי וקנין - עבודות של סטודנטים בקורס תהודת זהות טקסטואלית 28

ג. מרסיה הניג - עבודות של סטודנטים לטיפול באמנות בלמידה מרחוק 28

9. שינוי חברתי מתחיל כאן 29

דפנה יצחקי - "למה להתרכז במה שרע?" - סיפורה של קבוצת מורות משתלמות ב"לימוד משותף" בעיר מעורבת 29

סיגל עוזרי רוייטברג - שיעורי אקטואליה בישראל: יוזמה מקומית לחינוך אזרחי ביקורתי, עדכני ורלוונטי 2019 31

גל הרמט - ניתוח מגדרי לחפצי יום יום כפרקטיקה חינוכית להטמעת חשיבה מגדרית בקרב סטודנטיות לחינוך 32

10. מפגשים חוצי תרבותיות 33

איריס אלקחר, שמחה גתהון ודפנה גן - בין הגלובלי למקומי - השפעת מסע סגל וסטודנטים לאתיופיה על הזהות התרבותית ועל האזרחות הגלובלית והמקומית שלהם 33

עדנה בר-רומי פרלמן - ניתוח צילומים של ילדים בדווים בפלשתינה 35

שמחה גתהון, טל יעקובי וענת רימון-אור - התערבות רגישת תרבות בקרב בני נוער בסיכון 36

11. הוראה פרטנית בחינוך פוגשת את המציאות 37

נמרוד אלוני - הוראה פרטנית וחינוך הומניסטי בעידן של למידה מרחוק 37

קובי גוטרמן - כמה קשה זה יכול להיות? הקשר בין למידה רגשית חברתית ללמידה פרטנית 37

גילת טרבלסי - בין שונות להשתנות 37

אופירה טיקוצ'ינסקי - הילד האפור מקבל צבע - על מקומו של הפרט בהוראה פרטנית 37

סבב ראשון - הצגת מחקרי מרצים

1. מתכוונים לחס"א מהמעלה השנייה 1

יו"ר: אפרת הראל

אדם הישראלי, מעורבות הורים בפדגוגיה הבית ספרית: איום או הזדמנות?

עבודה זו מפגישה שני גופי ידע עשירים, אשר עד היום כמעט ולא הצטלבו במחקר: שינויים פדגוגיים בבתי ספר ומעורבות הורים. שינויים פדגוגיים בבתי ספר נחקרו רבות, אך ברובם התייחסו לבית הספר כאל ארגון הפועל במנותק מההקשר הקהילתי. מעורבות הורים נחקרה אף היא בהקשרים רבים, כאשר מרבית המחקר עוסק במעורבות ההורה בקידום הלימודי והרגשי של ילדו הפרטי - בבית ובבית הספר. ספרות מעטה יותר עסקה במעורבות הורים קולקטיבית ומאורגנת ונדיר עוד יותר למצוא התייחסות למעורבות מהסוג הזה בפדגוגיה הבית ספרית, כלומר בנושאים של אופני ההוראה, הלמידה וההערכה.

מחקר זה מבוסס על 22 ראיונות עומק חצי מובנים עם הורים, מנהלות ובכירות ברשויות המקומיות של שני בתי ספר יסודיים ישראלים, אשר מתנסים בשינויים פדגוגיים. בעוד שבתי הספר דומים במאפייניהם הסוציו-דמוגרפים (ישובי המעמד הבינוני ממרכז הארץ), הרי שהם שונים מבחינה פדגוגית: בית ספר אחד הינו ותיק ומאופיין בפדגוגיה מסורתית ואילו השני הינו בי"ס צומח ונבנה על סמך עקרונות של פדגוגיה חדשנית, ברוח המאה ה-21. עקרונות אלו מתייחסים לפיתוח מיומנויות חשיבה מסדר גבוה (Higher Order Thinking), מיומנויות בין אישיות ותוך אישיות (intra-personal and inter-personal), למידה רב תחומית ועוד.

ממצאי המחקר מגלים, כי בעוד שההורים בשני בתי הספר מעוניינים להשפיע על הפדגוגיה הבית ספרית, הרי שהם עושים זאת בכיוונים הפוכים: הורי ביה"ס בעל הפדגוגיה המסורתית מעוניינים לקדם בו למידה חדשנית ואילו הורי ביה"ס החדשני מעוניינים להחזיר אליו פרקטיקות מסורתיות יותר, כגון הוראה פרונטלית והערכה סטנדרטית. לאור המתחים הרבים הכרוכים במעורבות הורים והחסמים הרבים העומדים בפני ביצירת שינוי פדגוגי בבתי הספר, המסקנה העולה ממחקר זה מצביעה על הפוטנציאל הרב שיש בגיוס ההורים להיות שותפים ביצירת שינוי פדגוגי ובכך לקדם אותו משמעותית. המאמר מסכם במחשבות ראשוניות על יחסי ביה"ס וההורים בתקופה שלאחר הקורונה. תקופה, בה היטשטשו הגבולות בין בית הספר, הבית, המורות וההורים.

טל שמר אלקיים, ענת שביט מילר ורינת ארביב אלישיב,

חוויה סטודנטיאלית אחרת במכללת סמינר הקיבוצים:

תפיסות, פרקטיקות וצרכים של מורי מורים במיצוב פדגוגיה חדשנית

מערכת החינוך בעידן הפוסט מודרני חותרת להתאמת מאפייני הוראה ולמידה לאתגרי המאה ה-21 בהלימה לכך, נדרשים גם מוסדות להכשרת מורים להיענות לצרכים המשתנים של פרחי ההוראה, ולבסס בתוך תהליכי ההכשרה מאפיינים של פדגוגיה חדשנית המתיישבים עם אתגרים ותמורות אלו. המחקר ביקש לבחון באופן מעמיק תפיסות של מורי מורים במכללת סמינר הקיבוצים באשר לחוויה של למידה "אחרת" (חס"א) ולאופן בו היא מיושמת בפועל בעבודתם. בנוסף, נשאלו מורי המורים על צרכיהם מהמכללה לשם הטמעה מוצלחת של חס"א בתהליכי ההוראה. המחקר כלל ראיונות עומק עם 18 חברי סגל המלמדים במכללה.

מורי המורים שהשתתפו במחקר הנוכחי תיארו תהליך חיובי של שינוי תפיסות ההוראה שלהם לכדי תפיסות הוראה בעלות יסוד מארגן של הבנה מהי פדגוגיה חדשנית. מתיאורי המשתתפים עלו מספר היבטים מרכזיים המרכיבים את מהות החוויה הסטודנטיאלית האחרת: **קשר בין אישי עם פרח ההוראה, אחריות פרח ההוראה על תהליך הלמידה, רלוונטיות תכני הלימוד** , **ולמידה יזמית פרואקטיבית**. בנוסף, חלק ניכר ממורי המורים הדגיש בתפיסת תפקידם את המודלינג עבור פרחי ההוראה. בהתייחס לפרקטיקות החס"א עלה דגש על שבירת סדירויות של מרחבי למידה, עידוד יזמות בקרב פרחי ההוראה ושימוש בדרכי הוראה מגוונות המקדמות למידה פעילה, דיפרנציאלית, חווייתית ורפלקטיבית. פרקטיקות אלו תוארו ברובן בהקשר לגיבוש זהותו המקצועית של פרח ההוראה, והתיישבו עם התפיסות הפדגוגיות שתיארו המשתתפים. לבסוף, העלו מורי המורים צרכים הנוגעים להתפתחות פרופסיונאלית, להסדרת תשתיות תומכות ולאיגום מחודש של הדרישות הקוריקולריות מפרחי ההוראה. ברוח הממצאים עולות שתי המלצות עיקריות. הראשונה, תמיכה בתהליכי למידה פרופסיונאליים של מורי המורים אשר יכללו פדגוגיה חדשנית ויהוו בעצם קיומם מודל ללמידה במאה ה 21 תוך כדי יצירה של קהילות למידה מקצועיות. ההמלצה השנייה הנה תמיכה ארגונית בתהליכי הוראה ולמידה חדשניים בהיבטים של המשאבים הפיזיים והמבניים תוך כדי מתן לגיטימציה ותמיכה בהוראה שהנה מעבר לזמן ולמקום.

יעל יונדלר ודובי וייס, קהילה הומניסטית בונה ידע (KBC)" - מאפיינים של פרקטיקות הוראה במרחבי למידה עתידיים (FLSs)

מבוא תיאורטי:

בשנים האחרונות ניתן לראות במוסדות ההשכלה הגבוהה מגמה של בניית מרחבי למידה עתידיים עתירי טכנולוגיה (Lui & Slotta, 2013 ; Ellis & Goodyear, 2016). שכן במציאות הדינמית של עולם הלמידה והעבודה של המאה ה-21, הכרחי שעיצוב מרחבי הלמידה יהיו בעלי אוריינטציה עתידית, כלומר, הדגש יהיה על עיצוב מרחבי למידה **עתידיים** (FLSs- Future Learning Spaces), שיכינו את בוגרי מערכת החינוך לקראת "העתיד שכבר נמצא כאן" (Isaacson, 2011).

מכללת סמינר הקיבוצים, הנחשבת למכללה הגדולה בארץ להכשרת מורים, אשר מחויבת להכשרת המורים לעתיד למעשה ההוראה והלמידה, הקימה שלוש כיתות עתיד, דהיינו, כיתות בעלות מרחבי למידה עתידיים. כיתות אלה כוללות ריהוט חדשני (כמו כיסאות ניידים) ואמצעים דיגיטליים מתקדמים (כמו מסכי מחשב גדולים ואמצעי קצה). מרחבים אלה תוכננו בהלימה לשתי גישות: הגישה הסוציו-קונסטרוקטיביסטית (ויגוצקי, 2004) והגישה ההומניסטית שמוביל סמינר הקיבוצים (ראו Aloni, 1999 / revised 2014; Aloni, 2014). התפיסה הסוציו-תרבותית, המתייחסת ללמידה כמערכת יחסים בין מרחב הלמידה למתווכי למידה נוספים (ויגוצקי, 2004) מתכתבת עם הגישה ההומניסטית בהקשר למעורבות פעילה של הלומד במהלך למידתו על פי טבעו ומיטבו (אלוני a,2014 ; אלוני b, 2014) ולתפקידו המרכזי של המרצה, כמנחה וכמתזמר הזדמנויות למעורבותו הפעילה של הלומד במרחבים אלה (Slotta et al., 2013).

האתגר המרכזי בעיצוב הלמידה של FLSs הוא לתת ביטוי בתהליכי תכנון העיצוב של מרחבי הלמידה העתידי לשלושה רכיבים מרכזיים: פדגוגיה (Pedagogy), מרחב (Space) וטכנולוגיה (Technology) (ראו, למשל, Radecliffe, 2009). הספרות הקיימת בנושא מרחבי למידה, אינה נותנת ביטוי אמפירי ליחסי הגומלין בין כל אחד ממרכיבים אלה במהלך ההוראה ואף אינה נותנת ביטוי לקשר בין כל אלה לבין פעולות הלומד במרחב עצמו (Ellis & Goodyear, 2016).

המחקר הנוכחי מנסה לתת מענה אמפירי "לחוסר" זה ולהציע מסגרת מושגית גנרית, שהינה גם בעלת פרספקטיבה תיאורטית הומניסטית סוציו-תרבותית וגם מספקת ידע פדגוגי גנרי מעשי מבוסס מחקר, שעשוי לסייע למרצה המלמד בכיתות העתיד "לנצל" את הערך הפדגוגי הטמון בעיצוב כיתת העתיד תוך שימוש מושכל ברכיבים הטכנולוגים והפיזים של מרחבים אלה.

מטרת ושאלות המחקר:

מטרת המחקר היא לבחון את פרקטיקות הוראה של המרצים המלמדים במרחב הלמידה של כיתת העתיד בסמינר הקיבוצים. מתוך מטרה זו נגזרו שאלות המחקר:

1. מהם המאפיינים של פרקטיקות ההוראה של המרצים המלמדים בכיתת העתיד?
2. כיצד הסטודנטים מדווחים על פרקטיקות ההוראה של המרצים המלמדים בכיתת העתיד? ומהם הקשרים בין דיווחיהם לבין דיווחי המרצים?

שיטה:

נעשה שימוש בעירוב שיטות (Mixed Methods). בשלב הראשון של המחקר-השלב האיכותני, נעשה שימוש בראיונות חצי מובנים עם המרצים ותצפיות לא מתערבות. בשלב השני של המחקר -השלב הכמותי, **בהתבסס על החלק האיכותני של המחקר**, פותחו על ידי החוקרים שאלונים סגורים לסטודנטים. בנוסף, בשלב זה נערכו ראיונות טלפונים עם חמישה עשר סטודנטים שאִפשרו גם הם, לקבל מידע על הנושא הנחקר, בהלימה למטרות המחקר הנוכחי.

משתתפים:

נדגמו 12 מרצים שלימדו בכיתת העתיד בשנת הלימודים תשע"ט. 8 מהם לימדו בתכנית לתואר שני במגמה טכנולוגיות בחינוך וארבעה מהם לימדו לתואר ראשון ממגוון תחומי דעת. כמו כן כלל המחקר 204 סטודנטים של אותם מרצים שהשתתפו במחקר.

ממצאים:

בהלימה לשאלת המחקר השנייה, נעשה ניתוח גורמים על פריטי שאלון הסטודנטים. מניתוח זה עלו תשעה גורמים, שהינם תשעה מאפיינים של פרקטיקות הוראה של מרצים המלמדים בכיתת העתיד. (ראו פירוט בלוח 1 שבנספח). מממצאים אלה ניתן להסיק שבאופן כללי, מאפיינים את הלמידה במרחבי הלמידה שני היבטים מרכזיים: ההיבט האחד, תפקידו המרכזי של הלומד בתהליך הלמידה שלו: "מעורבות פעילה", "הפעלת סדר חשיבה גבוה" ו"התנסות באוריינות דיגיטלית". וההיבט השני, תצורות חברתיות באמצעותן/במסגרתן הלומד בונה את הידע שלו: "אינטראקציה בתוך/בין הקבוצות", "דינאמיקה בשיעור", "יצירת ידע" ו"מאפיינים של משימות". ציון כולל חושב לכל אחד מהגורמים שעלו באמצעות חישוב ממוצע השימוש בו לפי דיווחי הסטודנטים. כל מקדמי המהימנות שהתקבלו עבור כל מאפיינים אלה מצביעים על רמה נאותה של מהימנות (ראו לוח 1 שבנספח).

בנוסף, נעשו מתאמי פירסון בין כל מאפייני הפרקטיקות שעלו במחקר (ראו לוח 2 שבנספח). אלה מעידים על מתאמים חיוביים (** .01 > p) בין שני ההיבטים המרכזיים המצוינים לעיל: למשל, ככל שהלומדים הצהירו על רמת מעורבות גבוהה יותר שלהם בלמידה, כך הם דיווחו שיש יותר אינטראקציה בקבוצה שלהם או ככל שהלומדים הצהירו על רמת אינטראקציה גבוהה יותר בקבוצות שלהם , כך הם דיווחו שיש יותר "יצירת ידע" בקבוצה שלהם. מתאמים אלה אף מעידים על קשרים חיוביים בין מאפיינים הקשורים לתפקידו המרכזי של הלומד בלמידתו. למשל, ככל שהלומדים הצהירו על רמת מעורבות גבוהה יותר בלמידתם, כך הם דיווחו שהם מפעילים יותר סדר חשיבה גבוה ואוריינות דיגיטלית.

ההיבט של תפקידו המרכזי של הלומד במסגרת המושגית של המחקר בא לידי ביטוי בצורה ברורה גם בניתוחי רגרסיה שהעידו על תרומה מובהקת (sig<.05) לניבוי תפיסות כלפי מעורבות לומד שיש למאפיינים: "אינטראקציה בין קבוצות", "אוריינות דיגיטלית", "יצירת ידע" ו"עבודה בתוך קבוצות". בנוסף, ניתוחי הרגרסיה העידו על תרומה מובהקת (sig<.05)לניבוי תפיסות כלפי "יצירת ידע" שיש ל"דינאמיקה בשיעור/במרחב" ו"אינטראקציה בין קבוצות" במרחב.

הבהרה לגבי שאלת המחקר הראשונה: הניתוחים האיכותיים נמצאים בשלב זה בתהליכי המשגה וגם הם מוצעים להיות מוצגים בכנס האמור.

מסקנות:

ממצאי המחקר הנוכחי מעידים על מסגרת מושגית של "קהילה הומניסטית בונה ידע", שהינה מסגרת מושגית ייחודית וחדשנית גם מבחינה תיאורטית וגם מבחינה מעשית. **מבחינה תיאורטית** המחקר מעיד על מסגרת מושגית המאפשרת להתבונן על ההוראה של המרצה באמצעות תצורות (configurations) ספציפיות של העיצוב הפיזי-דיגיטלי של המרחב, שתוכננו, בהתבסס על פדגוגיה שנותנת מקום לשתי גישות חינוכיות: הגישה ההבנייתית-חברתית והגישה ההומניסטית. מסגרת זו מעידה על כך ששתי גישות אלה מזינות וניזונות זו מזו על ידי כך שהיא מעידה אמפירית על תפקידו של הלומד כיצרן של ידע (Birenbaum, 2016),המעורב בצורה פעילה בלמידה ומתנסה בחשיבה שמקדמת אוטונומיה, חקרנות, פרשנות ורפלקטיביות (אלוני a,2014 ; אלוני b, 2014). בד בבד מסגרת זו מעידה על כך, שהלומד בונה את הידע שלו באמצעות תצורות חברתיות שונות כחלק מקהילת למידה בונה ידע (Knowledge-Building Community) המדגישה את תרומת היחיד ומחוייבותו ליצירת ידע קולקטיבי של הקהילה (Scardamalia & Bereiter, 2010, 2014). **מבחינה מעשית**, ממצאי המחקר מעידים על ידע מעשי, שעשוי לסייע למרצה לתכנן את פרקטיקות ההוראה שלו בכיתת העתיד מתוך הבנת יחסי הגומלין בין הפדגוגיה של "קהילה הומניסטית בונה ידע" לבין הרכיבים הפיזיים-דיגיטליים של כיתת העתיד.

מילות מפתח:

Future Learning Spaces (FLS), Educational-Technology, Instructional Practices, Knowledge-Building Community, Humanistic Education.

2. אמנות ושיח

יו"ר: נאוול רבקה

יוכי שלח, הערת שוליים: קולנוע של מילים

מטרתה של הרצאה זו לבחון את הדרך בה עוסק הסרט "הערת שוליים" של יוסף סידר בעולם שכולו עולם של מילים באמצעות סרט קולנוע, שהוא אמצעי ויזואלי וקולי בעיקרו.

הסתירה, לכאורה, בין העולם המיוצג - עולמם של חוקרי תלמוד באוניברסיטת ירושלים, שהמילים הן כלי העבודה שלהם, ואשר מנהלים מאבקי כוח עזים על יוקרה אקדמית - לבין העולם המייצג, עולם העשוי מערכת סימנים ויזואליים וקוליים, מגלמת בתוכה מאבק תרבותי ואדיפלי בין דורי בין האבות, הפועלים בעולם נכחד והולך של ספרים, דפים ומילים, לבין הבנים, הפועלים בעולם אודיו-ויזואלי של אקרנים ומסכים.

כסרט, המערכת המתארת מאבק זה, הסובב סביב המילה הכתובה, היא המערכת הסמיוטית הקולנועית, שאמצעי המבע המגוונים שלה הם הנראֶה (Visuals) והנשמע (Sound). בהרצאה אראה כיצד נכנס לתוך עולם קולנועי בדוי זה ולתוך המערכת הסמיוטית הקולנועית המתארת אותו גורם זר, לכאורה, השייך כל כולו למערכת הסמיוטית הספרותית: מְסַפֵּר כל יודע ספרותי. קולו איננו נשמע ודמותו איננה נראית - והוא מיוצג אך ורק באמצעות המילים הכתובות בכותרות הפנימיות, המחלקות את הסרט לפרקים כמו-ספרותיים ומהוות רובד חוץ-דיאגטי. באמצעות כותרות פנימיות אלה, אשר ממסגרות את ההתרחשויות בסצנות הקולנועיות הבאות אחריהן, שולט המְסַפֵּר הכל יודע הן במידע הנמסר לצופים והן בדרך בה הם מפרשים על כרחם את המתרחש. הסרט נע, אם כך, בין אמצעי המבע האודיו ויזואליים ובין אמצעי מבע כמו-ספרותיים הזרים, לכאורה, לטקסט הקולנועי. תנועה זו הופכת אותו לסרט רפלקסיבי ומטא קולנועי, המעמיד במרכזו גם את המאבק בין שתי מערכות תרבותיות: בין המילה והספרות הכתובה כמערכת בעלת שורשים עמוקים ועתיקים, ובין היצירה הקולנועית החדשה יחסית, זו הכוללת וויזואליה וקול.

באופן זה, כפי שאראה, אל מאבק הכוחות על "שם האב" המתרחש בתוך העולם הבדוי מצטרף גם המְסַפֵּר הכל יודע, המציג עצמו כמי שהוא, בסופו של דבר, הסמכות העליונה ואשר שולט באמצעות המילה הכתובה על עולם זה.

אבנר פיינגלרנט, שלבי העבודה של התחקיר הקולנועי הפקת הסרט ושאלת המחקר הקולנועית סביב הדיון בטראומה מנקודת המבט הגרמנית

דרמה משפחתית שמביאה את סיפור השואה והטראומה של מלחמת העולם מנקודת מבטן של שלוש נשים למשפחת האצולה הגרמנית פון נויראט. **וונדילגארד** (**וונדי**) - 95, **אינגה** - 56, **ג'ינה** - 16, אשר מתגוררות בחווה מבודדת, שירשו מדודה של וונדי, הברון קונסטאנטין פון נויראט, מי שהיה שר החוץ הראשון של היטלר. זהו סרט שפותח צוהר להיסטוריה תרבותית, חברתית, אישית ופוליטית של מעל למאה שנה, מנקודת מבט נשית וחושף גילויי אומץ, גבורה והתנגדות של נשים שעמדו מול כוחות רשע שהובלו על ידי גברים.

וונדי, בצעירותה העריצה את הפיהרר והייתה חברה ב'היטלר יוגנד', עד להתפקחות בליל הבדולח. בגיל תשע עשרה כשהיא ואמה גילו שמחנה ריכוז, בשם 'האחו הקטן' מוקם על אדמות החווה המשפחתית, הן בחרו לסכן עצמן ולהציל אסירים יהודים מהמחנה, תוך שהן מנצלות את ייחוסן המשפחתי. בזמן המלחמה וונדי התאהבה ב'קובה' (יעקב) מנהיג האסירים ועם סיומה חלמה להתחתן אתו ולהקים קיבוץ בפלסטינה, אך קובה בחר להגר לאמריקה והותיר את וונדי שבורת לב. רק אחרי שנים ארוכות נישאה לברנט שהיה שגריר גרמניה בוושינגטון בימים של הנשיאים ניקסון ורייגן.

וונדי שחוותה את המלחמה כנערה צעירה ולא עיבדה את הטראומה מעולם, פותחת מחדש את זיכרונותיה מהתקופה שבה הוקם מחנה הריכוז באדמות החווה. תקופה בה נחשפה לאכזריות, רשע, חיסול סדרתי ואומללות אנושית שנחקקו בגופה, כל בוקר כשטיפסה בהסתר על העצים הגבוהים סביב המחנה ראתה את הגופות המושלכות לבור הסיד הגדול. **אינגה** דוברת עברית רהוטה, למדה בצעירותה חקלאות בישראל, שהייתה עבורה מפלט מהעבר של משפחתה ומהתרבות הגרמנית הקשוחה. היא אם חד הורית שחוזרת אל החווה המבודדת מברלין הקוסמופוליטית, בה נחשבה לאחת הארכיטקטיות החלוצות שפיתחו וחזו את עולם הניו מדיה. עם חזרתה לחווה היא מתעמתת עם הטראומה שלה ושל משפחתה, הטראומה של 'התליינים'. היא מנסה לחזור ולהבין את ילדותה כבת להורים ששרדו את המלחמה, בנו את גרמניה החדשה והצליחו מאד. מול סיפור ההצלחה הזה היא נוברת בעבר ושואלת מדוע חוותה את הוריה ובעיקר את אמה כמי שהפגינה כלפיה אילמות והכחשה, התפרצויות זעם, נתק גופני ורגשי. אינגה מבקשת לחדור ללב הטראומה, שהובילה לאבדן הבית, האמון והביטחון בסמכות הורית ולגדילה בתוך בועת בדידות ונתק פנימי. היא מבינה עד כמה עמוק הייתה שקועה בחוויית ההשתקה וכלואה במלכודת האישית של זעם וחוסר אונים. היא רוצה לחסוך זאת מבתה ג'ינה, לגונן עליה. היא מבקשת שילדותה של ג'ינה תהיה מנותקת מהחוויה הטראומטית של אמה ושלה, אך לא מצליחה. **ג'ינה** שגדלה בבית הברלינאי, רוצה חיים של צעירה חופשיה ומשוחררת מעול האימה זיכרון המלחמה והטראומה של המשפחה. היא לא מוכנה לספוג דבר וחצי דבר מהייאוש, האשמה, הזעם וחוסר האונים, אך חווה זאת ומבינה שגם היא עמוק בתוך העבר, גם כשמבקשת לא לדעת.

סיפור ההווה צולל פנימה אל תוך נימי היחסים האישיים והכמוסים של אם, בת ונכדה, שחיות בעולם סגור משלהן, עולם החווה של פון נויראט, שחושף מערכת יחסים סימביוטית כאובה ופוצעת בין שלושת הנשים, כשהתרוששות כלכלית מאיימת על המשך קיומה של החווה. הסרט יתאר סיפור הצלחה מטאורי של גרמניה החדשה אחרי המלחמה וקריירה מזהירה, לצד אבדן דרך מוחלט עם השיבה למחוז הילדות ומחיר החזרה לאדמה המקוללת, בצד האימה מפני עליית הכוחות החדשים ישנים שעולים מחדש בגרמניה. כוחות שנותנים דרור לפרעות ומתקפות של ניאו נאצים, ומחזקים את התחושה הקשה שהאדמה רועדת והעתיד אינו בטוח יותר.

איימי גרנאי, מטקסט רדיקלי לשיר לימודי: מסעו של גאפר גריי של טומאס הולקרופט (ההרצאה תוגש בשפה האנגלית)

מקור ורקע של המחקר:
המחקר הוא חלק מספר בכתובים הנכתב בין 2012-2020 - עכשיו אני עובדת על תיקונים של כתב היד לאחר שיפוט עמיתים ב Bucknell University Press. החלק הספציפי של ההרצאה נכתב ב-2019 ומופיע בפרק האחרון של הספר.

מתדולוגיה:
מתודולוגיית המחקר היא של מחקר עיוני איכותני במדעי הרוח וכולל קריאה, עיון וביקורת בטקסטים, עיתונים, יומנים ומכתבים היסטוריים של המאות ה-18 וה-19 כמו גם מחקרים של ימינו- של המאות ה-20 וה-21. במהלך העבודה על הספר עבדתי בארכיונים בבריטניה, ארה"ב ואוסטרליה. בחומר של ההרצאה הנוכחית עבדתי בספריה הבריטית בלונדון, בספריית מורגן בניו יורק, ובספריית וולפול באוניברסיטת ייל.

תקציר:
בהרצאה המוצעת אדון בשיר שנכתב על ידי הסופר, המחזאי, מבקר התרבות והפעיל הפוליטי טומאס הולקרופט (1745-1809). השיר, "גאפר גריי", התפרסם בתוך רומן של הולקרופט The Adventures of Hugh Trevor שנכתב בין השנים 1794-1797. זה רומן חניכה שבו הולקרופט מתאר את החברה הבריטית המעמדית ואפשרויות התעסוקה המוגבלות המוצעות לגיבור, המוצגות דרך ביקורת על המוסדות השולטים כגון הכנסייה, הפרלמנט, האריסטוקרטיה ובעלי הקרקעות. בתוך עלילת הרומן, השיר המדובר נמצא כביכול במסמכיו של חברו של הגיבור: זהו אדם שמנסה להתאבד נוכח אי יכולתו להתפרנס כאיש הגות ורוח בחברה הבריטית המעמדית הנוקשה. השיר עצמו מבקר את אותם המוסדות המתנכרים לגיבור הספר וחבריו כאשר הוא מספר את סיפורו של אדם עני - גאפר גריי - המחפש מזון ומזור. היחיד שמוכן להושיט לו יד הוא אדם שבעצמו בא ממעמד חברתי נמוך.

השיר התקבל בשבחים מיד עם פרסומו וזכה גם בעיבודים מוזיקליים סמוך מאוד להופעתו. הפרסומים האלה התעלמו מהתוכן החתרני של השיר כמו גם ממעמדו הציבורי של הולקרופט, שנעצר עם רדיקלים אחרים ב-1794 בעוון בגידה ושוחרר בסוף ללא אשמה. פרסום השיר בנפרד מהרומן שבו הוא הופיע נמשך בשנים הבאות. בהתפתחות מרתקת, השיר הופיע כספר ילדים ובמספר אנתולוגיות לימודיות לאורך כ-50 השנים הבאות, בבריטניה וארצות הברית. בכך הוא גם קשור להתפתחות תחום ספרות הילדים וספרות החינוכית בבריטניה במפנה המאה ה-19. לדוגמא, "גאפר גריי" הופיע בגרסה מאוירת יפהפייה שהתפרסמה ב-Juvenile Library – הוצאה שהתמחתה בפרסום ספרות ילדים ושנוסד על ידי הפילוסוף הרדיקלי ווילאם גודווין ואשתו בתחילת המאה ה-19. הספרים שהופיעו בהוצאה זו כללו כאלה ששאפו גם ללמד ילדים תכנים ערכיים - מושפעים מהמהפכה הצרפתית והשאיפה לחירות שוויון ואחווה.

שנים מעטות לאחר פרסומו של "גאפר גריי" על ידי גודווין, השיר גם הופיע במקראה לתלמידים שהוכנה עבור ילדים בוגרים יותר על ידי המחנך פ.וו. מיליוס. (Mylius). כעבור שנים השיר הופיע שוב בספר לימוד אמריקאי באמצע המאה ה-19. אסופות לימודיות אלה כרכו את השיר יחד עם טקסטים קנונים של שייקספיר, מילטון ואחרים. אני מסיימת את ההרצאה בדיון קצר על אנתולוגיות חינוכיות אלה ועל המבט שהן מאפשרות על חינוך העבר, על טומאס הולקרופט ועל מה שנוכל ללמוד מהמפגש ביניהם.

3. "זה בול בשבילי" - השתלבות מורים חדשים במרחב הפרופסיונאלי

יו"ר: ליאנה המר

לירון ששי, רוני רמות, גדי ביאליק ויובל דרור,

תוצאות ותוצרים של השמת מורים בקבוצה - המקרה של תכנית 'חותם'

מילות מפתח: כשרות מורים ייחודיות; השמת מורים בקבוצה

במדינות רבות בעולם מקצוע ההוראה והכשרת המורים שרויים במשבר עמוק. הסיבות למשבר הן מחסור במורים וירידה באיכות כוחות ההוראה הנותרים במערכת (דוניצה-שמידט וזוזובסקי, 2012; ליבמן, 2014), וכן מחסור קיצוני במורים איכותיים בפריפריה החברתית-גיאוגרפית (ארביב- אלישיב וצימרמן, 2015). אחד הפתרונות המקובלים למשבר ההוראה הוא הקמה של תוכניות הכשרת מורים חלופיות בעולם החל משנות השמונים (Kee, 2012; Walsh & Jacobs, 2007). גם בישראל פותחו תוכניות חלופיות, תוכנית "חותם" הישראלית היא דוגמה אחת. היא פועלת מזה 10 שנים, ומתהדרת בגיוס מועמדים איכותיים ובאחוזים גבוהים של שימור מורים. הפרקטיקה העיקרית של חותם היא השמת מורי התוכנית בקבוצות בבתי-ספר פריפריאליים המעוניינים בשינוי חינוכי.

השמת מורים בקבוצה הוא נושא שטרם נחקר בארץ ובעולם. עם זאת, קיימים מחקרים על קבוצות והשמה בקבוצות ממגוון של תחומי דעת ומחקר עליהם התבסס מחקר זה. כך למשל בנסון (Benson, 2010) טוען שהפרט נבנה מיחסיו עם אחרים, ולכן השתתפות בתהליך קבוצתי היא חלק אינטגרלי בתהליך הגדילה וההתפתחות של האדם (בן נאה, סבן וקרן, 2014). הערך של הקבוצה נעוץ בקיום המטרה והמכנה המשותף בין חברי ובייצור מרחב תפיסתי משותף, ייצוג פנימי הדדי, שיתוף פעולה ותלות הדדית (רוזנווסר ונתן, 1997; Mosey, 1973). דור-חיים (2016) מציע להתבונן על הקבוצה כעל ישות שלמה שעוברת תהליך של גיבוש זהות, צמיחה והתפתחות כפי שעובר הפרט.

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לזהות, לתאר ולנתח תוצאות ותוצרים של השמת מורים בקבוצה כפי שבאים לידי ביטוי בפרט, בקבוצה, בקבוצת החוץ ובארגון שבו היא פועלת ובהקשר למרכיבי משבר ההוראה: שימור מורים איכותיים במערכת, פיתוח עתודה ניהולית ויצירת שינויים חינוכיים בבתי-הספר. המקרה שדרכו נבחנה שיטת ההשמה בקבוצה הוא המקרה של תכנית "חותם". המחקר נשען על שיטת מחקר משולבת (Mixed method). המחקר האיכותני בוצע באמצעות חקר מקרה, וכלי האיסוף היו ראיונות עומק עם חותמיסטים וקבוצות מיקוד של מורים בחדר-המורים. המחקר הכמותי התבצע באמצעות שאלונים שסייעו לאשש ממצאים של המחקר האיכותני. ניתוח הממצאים האיכותניים נעשה באמצעות פריזמה אתיקית תיאורטית שפותחה על בסיס המחקר העוסק בהשפעות של קבוצה (Etic) לצד ניתוח אמיקי (Emic) של חומרי האיסוף.

המחקר אישר שהשמה בקבוצה אכן תורמת להעצמת הפרטים שבתוכה, בפן הרגשי וכן בפן המקצועי. כמו כן, ניכר כי הקבוצה בעצמה משתנה ומתעצבת לאורך השנה הראשונה ובדרך כלל מתפתחת מערכת יחסים קרובה, המאפשרת שיתוף רגשי ומקצועי כאחד, שעשוי להישמר גם לאחר תקופת ההכשרה. עם זאת ניכר שהשמה בקבוצה אינה משנה את חדר-המורים או את התרבות הבית ספרית. וכן החותמיסטים אמנם מזוהים בחדר-המורים כמורים צעירים בעלי מוטיבציה, אבל לא כמורים "חותמיסטים" ובכך אינם מובדלים ממורים חדשים אחרים.

נוסף על אלה, נמצא כי החותמיסטים תופסים שינוי חינוכי בשינויים "הקטנים" שבאים לידי ביטוי במערכת היחסים מורה-תלמיד ואינם באים לידי ביטוי ביוזמות חינוכיות ובפרויקטים בית-ספריים. גם הסיסמא של התוכנית: "שינוי עושים ביחד", אינו מתממש בפועל על ידי המורים העסוקים בהישרדותם במערכת בשנותיהם הראשונות ורואים בקבוצה משענת רגשית ומקצועית, אך לא קבוצת משימה.

אחת המסקנות מן המחקר היא כי מורי חותם שמגיעים כתת-קבוצה לתוך קבוצת החוץ (חדר המורים) שואפים להיטמע ולא להתבדל, ולכן לא מצליחים להשפיע על חדר-המורים. אך במקביל, הם מתפתחים באופן אישי ומקצועי כך שהם צוברים ביטחון ומתקדמים לתפקידי מנהיגות וניהול בבית-הספר באופן מהיר למדי. השתלבותם בצוות הניהול גורמת באופן עקיף להשפעה על חדר מורים ולהובלת שינוי חינוכי בבית הספר.

שוש לשם, ריבי כרמל, בוורלי טופז ומרב בדש, סוציאליזציה (חיברות) של מורים בקריירה שניה בבתי ספר

New teachers begin the process of 'becoming a teacher' by immersing themselves into social relations and professional roles inherent within school communities (Cherubini, 2009). Their organizational socialization into school cultures determines the nature of the relations they establish in the school. Thus, the school culture has a direct influence on novice teachers' experiences during their socialization into the profession (Tomlinson, 2004). This study investigates second career teacher's (SCTs) socialization into school culture. It is a follow up of a previous study which investigated SCTs' knowledge transformation processes at the end of an accelerated retraining programme for English teachers in Israel in 2017 (Leshem et al, 2019). The study sheds light on factors that enhance and impede effective socialization processes and contributes to the body of knowledge on second career teachers' needs.

The theoretical framework of this study is based on Lave and Wenger's theory of 'Legitimate Peripheral Participation' (Lave & Wenger, 1991). It describes how newcomers gradually become part of a community of practice through initial peripheral activities. It also suggests issues of power relationships as access to the community is mediated by 'the more experienced' who confer legitimacy to the newcomer. The aim of this study is not to generalize but to identify the experiences of a unique group of career switchers, teaching in different school cultures.

In-depth interviews were conducted with fifteen English teachers. We followed the teachers involved in our previous research on SCTs' transformation of knowledge, who are now teaching in different schools in Israel. We first piloted the interview questions with four teachers; questions were reviewed and modified, to arrive at an agreed set of questions to be used with the remaining participants. Each interview lasted between 45-60 minutes. Interviews exposed participants' personal stories in order to identify different issues regarding their socialization into school and teaching. The interviews focused on the support and assistance provided within the school by different task holders, the place of the school culture in their socialization and the place of their previous career in the socialization process. All interviews were audio taped, transcribed, and read by each independent researcher in order to obtain a holistic view of the interviews. Recursive reading, discussions and constant comparison between researchers produced common ground of themes.

Findings present three core categories: the school as a social system; teachers' peripheral participation; and participants' professional identity. **School as a social system** focuses on participants' views regarding the degree of support they received, and its impact on their teaching and sense of 'belonging'. Findings also show that participants' **peripheral participation** influences their position and status at school. With respect to teachers' **development of professional identity**, findings show that teachers are at different levels of boundary crossings regarding their sense of self. Practical implications support the need to create a school culture of collaboration for better socialization processes and curriculum planning at the team level in order to provide ongoing assistance and opportunities for growth.

Key words: Second career teachers (SCTs), socialization processes, school culture, peripheral participation, professional identities.

קטיה רוזנברג, ריבי כרמל ודפנה המר בודנרו, השתלבות גננות חדשות במרחב הפרופסיונאלי - הרהורים ותובנות

השנה הראשונה בהוראה ידועה כקריטית בין היתר בשל הקשיים האישיים והמערכתיים בהם נתקלים הגננות והמורים החדשים, העומס המוטל עליהם, הצורך בהשתייכות למסגרת ההוראה, היעדר מנגנוני תמיכה ותחושת בדידות שרבים מהם חווים (המר, 2017; שגיא ורגב: 2002 צבר-בן יהושע, 2001). כתוצאה מכך אחוז לא מבוטל מבין המורים החדשים בוחר לעזוב את המקצוע, בפרט בחמש השנים הראשונות לעבודתם (למ"ס,2006). בישראל שיעור זה עומד על 16% בממוצע (ארביב-אלישיב וצימרמן, 2015). מחקרים מעידים כי לתופעת הנשירה מהוראה ככלל, השפעות שליליות על מערכת החינוך, היא גורמת לירידה באיכות ההוראה ולפגיעה בהישגי הלומדים (ארביב-אלישיב וצימרמן 2015: דוניצה שמידט וזוזובסקי, 2015). שנת הכניסה להוראה אם כן היא בעלת השפעה מכרעת על המשך החיים המקצועיים של המורה או הגננת (המר, 2017; נאסר-אבו אלהיג'א, פרסקו ורייכנברג, 2011). במהלך העשורים האחרונים נעשים בארץ מאמצים רבים לייעל את תהליך כניסה להוראה של גננות ומורים חדשים. משאבים כספיים ואנושיים רבים מושקעים באיתור נקודות הקושי של המתמחים בהוראה, ובפיתוח תכניות קליטה במטרה לגרום להישארותם במערכת (נאסר אבו- אלהיג'א, פרסקו ורייכנברג, 2011: שוובסקי, גולדנברג שץ-אופנהיימר ובסיס, 2015). במהלך השנה הראשונה בהוראה, קרי, שנת ההתמחות, מקבלים המתמחים תמיכה בשני מישורים: האחד בסדנת ההתמחות הנמצאת באחריות המוסד המכשיר והשני בבית הספר באמצעות מורה חונך (משרד החינוך, אגף התמחות וכניסה להוראה, 2016). מלבד זאת, על מנת לייעל עוד יותר את התמיכה במורים בגננות החדשות, בשנים האחרונות פותח דגם "חממה חינוכית" המהווה אלטרנטיבה לדגם סדנאות התמחות מסורתיות.

מחקרים שעסקו באתגרי כניסה להוראה ותופעת המורה המתחיל בדקו את עולמם של המורים החדשים בבתי הספר (אופנהיימר, משכית וזילברשטרום, 2011: ארביב-אלישיב וצימרמן 2015: דוניצה שמידט וזוזובסקי, 2015: כרמל ובדש, 2019) אך מעטים התמקדו באוכלוסיית הגננות החדשות (אייזנברג, 2007, 2010: פירסטטר, 2012). הגיל הרך הוא תקופת חיים קריטית, בה מונחות אבני היסוד להתפתחות הילד (מרשל, 2015).

העבודה בגן הילדים הינה רב גונית ומורכבת ודורשת מהגננת להיות מנהלת ומנהיגה חינוכית לצד עיסוק בנושאים ניהוליים ואדמיניסטרטיביים. במקביל, ובמרחב הפרופסיונלי שמעבר לגן עצמו, הגננת מקיימת קשרים רציפים עם ההורים ושיתופי פעולה עם גורמים בקהילה ואנשי מקצוע שונים, עם גננות עמיתות באשכול גנים, עם נציגי הפיקוח ונציגי הרשות המקומית. אייזנברג מציינת כי "המורכבות והתובענות של התפקיד בכללותו גורמות לגננות לחוש לחצים ומתחים והן מדווחות כי הן מתקשות לנהל את כל ה"חבילה" (אייזנברג 2007). הנחת היסוד העומדת בבסיס מחקר זה היא שתפקיד הגננת שונה מתפקיד המורה ועל כן יש לבחון את שלב הכניסה להוראה ואופן השתלבותן של הגננות באופן נבדל ממורים בבתי הספר. לאור זאת המחקר הנוכחי מבקש להתמקד בשני הדגמים של הסדנאות ההתמחות (דגם מסורתי וחממה חינוכית) וללמוד באיזו מידה הגננות החדשות תופסות את מידת השתלבותן במרחב פרופסיונלי, ובאיזו מידה מרכיבי התמיכה, מוטיבציה להוראה, מסוגלות מקצועית קשורים לטיפוח תחושת השתלבותן.

המחקר נערך בשנת תשע"ט בקרב 230 גננות חדשות שהשתתפו בסדנאות התמחות שונות בחמש מכללות לחינוך ברחבי הארץ. נתוני המחקר נאספו באמצעות שאלון דיווח עצמי שפותח במסגרת פרויקט Proteach Promoting Teachers' Success in Their Induction Period במסגרת תכנית Erasmus (2016-2019+).

מהממצאים עולה כי תפיסת ההשתלבות של הגננות החדשות שהשתתפו בחממות גוברת על תפיסת השתלבותן של הגננות שהשתתפו בסדנאות המסורתיות. שקלול מרכיבי התמיכה, מוטיבציה להוראה ומסוגלות מקצועית במודל רב מימדי, מלמד כי על מנת שהגננת החדשה תצליח לעמוד במשימתה המורכבת, יש לאפשר לה להשתתף בחממה חינוכית, להמשיך ולחזק את המוטיבציה שלה בכל הנוגע למעמד ובטחון תעסוקתי וכן לשפר את מסוגלותה לשיתופי פעולה. זאת ועוד ההתמקדות באוכלוסיית הגננות שהשתתפו בחממות מלמדת על תרומתה של הגננת החונכת כגורם מרכזי בשימור והעצמה של גננות חדשות.

מילות מפתח: כניסה להוראה, סדנאות התמחות, חממה חינוכית, גיל הרך, השתלבות במרחב פרופסיונלי

4. למידה קהילתית מבוססת מקום: רפלקציות על מחקר בתהליך בבית הספר "שכונתי שפירא" בתל אביב

יו"ר: נמרוד טל
מגיב: שחר פיינשטין, מנהל בית הספר "שכונתי שפירא"

עתליה שרגאי, בין למידה מבוססת מקום ללמידה מבוססת ציבור
עמוס רבן, "על חדשנות חינוכית בלמידה מבוססת מקום"
רותם פרץ, למידה מבוססת מקום: התנסות ותובנות מהשטח
נמרוד טל, למידה מבוססת מקום, היסטוריה ציבורית, חינוך היסטורי

מילות מפתח:
למידה מבוססת מקום, למידה מבוססת ציבור, היסטוריה ציבורית, למידה חוץ כיתתית

תיאור ומטרת המחקר

על רקע החשיבות הגוברת של למידה מחוץ לכיתה ולמידה מבוססת מקום (place-based education) במערכת החינוך מחד גיסא, לצד יישום מצומצם בלבד של למידה מסוג זה מאידך גיסא, מטרת המחקר היא לנסח מסגרת תיאורטית הנשענת על נתונים אמפיריים שתהווה קרקע לפיתוחו, הערכתו והפצתו של חינוך מבוסס מקום. בקצרה, למידה מסוג זה מדגישה את ההיבטים הייחודיים של סביבה מסוימת ומבוססת עליהם ומכוננת באמצעותם את התכנית החינוכית. מחקרים העוסקים בנושא התמקדו עד כה במרחב ולא ב"מקום", ולכן היו ישימים בעיקר בלימודים סביבתיים או להוראת מקצועות מתחום מדעי הטבע והחיים. לעומת זאת, המחקר שלהלן נובע מתוך מדעי הרוח ומעמיד במרכז את האדם והקהילה. לשון אחר: אנו מדגישים לא את המקום אלא את הציבור החי בו ובכך, למעשה, חושפים וממשיגים את הלמידה המבוססת ציבור (Public Based Learning) כביטוי נוסף ובעל ערך מיוחד של הלמידה המבוססת מקום.

לצורך המחקר הוקם צוות אקדמי-חינוכי בו שותפים חוקרים ממכללת סמינר הקיבוצים והצוות החינוכי בבית הספר השכונתי בשכונת שפירא בתל אביב, שמשנתו החינוכית מבוססת על למידה מבוססת מקום וקהילה. הבחירה בבית הספר נובעת מאופיו החדשני, אשר מבקש להיות מוסד קהילתי במלוא מובן המילה ואשר מחצית משעות ההוראה בו יתקיימו מחוץ לגבולותיו הפיזיים. הזיקה למקום, אם כן, ניצבת בלב תפיסתו החינוכית של המוסד.

מתודולוגיה

המחקר מבוסס על מתודולוגיות שונות של מחקר איכותני: תצפיות, תצפיות-מעורבות, ראיונות וניתוח של תיעוד כתוב על ידי צוות בית הספר. הקבוצה, המורכבת מצוות בית הספר ומרצי הסמינר נפגשת באופן קבוע לצורך שיתוף בהתנסות, בידע, בתיעוד תוצרי הלמידה, ולימוד משותף של התחום שיתבסס על העבודה המעשית בבית הספר ועל שיתוף בידע תיאורטי של מרצי הסמינר.

ממצאים ראשונים

החודשים הראשונים של המחקר העלו מספר סוגיות מפתח המצביעות על כמה אתגרים מרכזיים ביישום למידה מבוססת מקום וציבור. אתגר ראשון הוא הצורך בהמשגת העבודה בשטח. תצפיות על עבודת הצוות החינוכי בבית הספר מגלות מגוון רחב של פרקטיקות ויישומים שונים של רעיון הלמידה מבוססת מקום, החושפת את הפוטנציאל העצום של למידה מסוג זה, אך בה בעת גם מעלה אל פני השטח את הצורך בהסכמה על משמעותה. במיוחד נראה כי יש לברר כיצד יוצרים "מקום" מתוך "מרחב" וכיצד יוצרים בתהליך של למידה וחינוך "קהילה" מתוך "אוכלוסייה". זאת ועוד, ממצאים ראשונים מראים כי יש לחדד ולזקק הבחנה מדויקת יותר ומוסכמת בין

"לא בבית ספר" ל"מקום" (האם כל מרחב שהוא לא בבית הספר הוא מקום?). ממצא נוסף בו נרצה לדון במסגרת המושב נוגע לקושי שזוהה במחקר לשלב בין חומרי הלימוד לבין מתודולוגיה של למידה מבוססת מקום. ממצא מרכזי אחרון שנרצה לדון בו במסגרת המושב נוגע בתחום ההערכה. נראה שמשום שדרכי הלמידה בבית הספר מדגישות את האקטיביות של התלמידה, את שיתוף הפעולה ואת הלמידה החברתית, מתגבשות "מלמטה למעלה" דרכי הערכה חדשניות המותאמות ללמידה מבוססת מקום.

בכנס נבקש להציג מושב בו ייקחו חלק מובילי המחקר בסמינר הקיבוצים לצד נציגי הצוות החינוכי של בית הספר ובו נדון במסגרת התיאורטית של המחקר ובממצאים המרכזיים שעלו מתוך תיעוד עבודת בית הספר בפועל לאורך השנה. זאת ועוד, במושב נבקש לאפיין את ולערוך רפלקסיה על העבודה המשותפת של הצוותים מסמינר הקיבוצים ומבית הספר ולהצביע על ההיזון ההדדי ביניהם ועל צמיחתם הן של מחקר הן של עבודה חינוכית חדשים מתוך שיתוף פעולה זה לצורך המשך המחקר באקדמיה והעבודה המעשית בשדה החינוכי.

5. למידה בעת קורונה

יו"ר: אדווה מרגליות

נירית אסף ודפנה גן, הוראה בחוץ בעתות משבר - הקורונה והחינוך הסביבתי בגישת מערכות אקולוגיות-חברתיות

מילות מפתח:
חינוך סביבתי, מערכות אקולוגיות-חברתיות (Social ecological systems), לולאות למידה (learning loops), התאמה (adaptation), שינוי (transformation), הוראה בסביבה, הוראה מרחוק, פסיביות מול אקטיביות של לומדים.

מבוא:
מערכת החינוך ואנשי החינוך הסביבתי אותגרו בעקבות מגפת הקורונה. הטלטלה שעברה המערכת בעקבות המעבר החד להוראה מרחוק, חייבה תגובה מהירה. מערכת החינוך, כחלק מהמערכת האקולוגית-חברתית (Social ecological systems), מושפעת מפעימות ומלחצים מערערים (Folke, 2006; Krasny & Roth, 2010; Krasny & Tidball, 2009; Plummer, 2010) כמו משבר הקורונה. מערכות אקולוגיות-חברתיות מאופיינות בשלוש תכונות מרכזיות: חוסן (resilience), יכולת הסתגלות (adaptation) ויכולת שינוי (transformation). תכונות אלה מספקות יציבות לתהליכים המתרחשים במערכת. מערכות אקולוגיות-חברתיות מושפעות מפעימות (הפרעה חד-פעמית) ומלחצים (הפרעה מתמשכת). משבר הקורונה, מהווה דוגמה למה שנראה כרגע כפעימה מהירה מאוד שהשפיעה באופן קיצוני על המערכת האקולוגית-חברתית ברמה עולמית, ארצית ומקומית. נשאלת השאלה באיזו מידה יש למערכת האקולוגית-חברתית הארצית חוסן ולכן היא תבצע התאמות למצב המשבר ותחזור לקדמותה, כלומר תבצע לולאת למידה יחידה. לולאת למידה יחידה מאופיינת בלמידה נקודתית, תוך התאמות קטנות ביחס לטעויות. תגובת המערכת יכולה להתבצע גם באמצעות לולאת למידה כפולה, המאופיינת בניסיונות לשינוי נורמות ארגוניות. לולאת למידה משולשת היא שינוי יסודי של מודל הניהול הארגוני (Löf, 2010). במילים אחרות, השאלה היא האם משבר הקורונה יגרום לקידום החינוך הסביבתי כחלק מתפיסת מערכות אקולוגיות-חברתיות להיטמע במערכת החינוך? החינוך הסביבתי, כחלק מהתפיסה של מערכות אקולוגיות-חברתיות, יכול לשמש כלי מרכזי בלולאת למידה משולשת, לחולל שינוי בחברה ובסביבה ובאופן זה להשפיע גם על מערכת החינוך כולה.

מטרת המחקר:
לבחון את אופן ההתנהלות של מחנכים סביבתיים ואת הדרכים שבחרו לקרב את התלמידים לטבע בזמן סגר.

שאלת המחקר:
מה מאפיין את אמצעי ההוראה שהמחנכים הסביבתיים השתמשו בהם במהלך הסגר של הקורונה?

מתודולוגיה:
במאמר זה התייחסנו לגבולות המערכות האקולוגיות-חברתיות בשלוש רמות: עולמית, ארצית ומקומית. התמקדנו במחנכים סביבתיים שהם אנשי חינוך העוסקים בחינוך סביבתי במגוון שכבות גיל (גננות, מורות ביסודי ובעל-יסודי) במקצועות לימוד שונים (מדעים, אומנות, מחנכי כיתות). המחנכים משתמשים בעקרונות החינוך הסביבתי בשגרה. ערכנו 16 ראיונות וניתחנו מסמכים, טקסטים, סרטונים, מצגות וקישורים לאתרים שמשתתפי המחקר עשו בהם שימוש. במחקר, שהתבצע בחודש אפריל 2020, נבחנה ההתמודדות בתחילת הפעימה שאופיינה בהוראה מרחוק. בהמשך מתוכנן שאלון כמותי וראיונות נוספים לבחינת ההתמודדות עם החזרה לשיגרה לאחר משבר הקורונה. מדגם הנוחות (מדגם התלוי בזמינות המשתתפים לחוקר) כלל מחנכים סביבתיים שהיו נכונים להשתתף במחקר, ואינו מייצג את מערכת החינוך בישראל, אך מציג נקודת מבט ייחודית של בעלי השכלה וניסיון בחינוך סביבתי.

הממצאים מצביעים על יצירתיות של המחנכים הסביבתיים, תוך שימוש במגוון אמצעי הוראה שאפשרו יצירת קשר בין-אישי עם התלמידים וניצול המרחב (100 מטר) לצורך התבוננות, חקר ולמידה מעמיקה אישית, חברתית וסביבתית. תרומתו של מחקר זה בהתבוננות על משבר הקורונה בהיבט של חינוך סביבתי בהקשר של מערכות אקולוגיות-חברתיות (Sterling, 2010), ובהצגת האתגרים וההזדמנויות של מחנכים סביבתיים שהביאו לפיתוח אמצעי הוראה מגוונים להתמודדות עם המשבר והצורך ללמד מרחוק.

דיון ומסקנות:

בשלב עריכת המחקר התרחשה התאמה למצב ברמת לולאת הלמידה היחידה ופחות ברמות לולאת הלמידה הכפולה והמשולשת. כדי לחולל שינוי עמוק יש צורך בלולאת למידה משולשת, שלא באה לידי ביטוי במחקר זה ואולי תתרחש בעתיד. כלומר, כדי לחולל שינוי במערכת האקולוגית-חברתית, שישפיע על החינוך הסביבתי, יש צורך בשינוי עולמי. לדוגמה, הפחתת מידת החשיבות של מבחנים בין-לאומיים ברמה העולמית יכולה להשפיע על הפחתת חשיבותם ברמה הארצית בישראל, והיא מצידה יכולה לסייע למחנכים להטמיע חינוך סביבתי כפי שנעשה בעת המשבר כשניתנה להם אוטונומיה. כדי להתגבר על מגבלת המחקר שנערך בזמן קצר של ההתמודדות הראשונית עם הלמידה מרחוק, יש מקום לבחון את הנושא לאורך זמן ולהגדיל את מספר המרואיינים. ייתכן כי לאורך זמן יתרחש שינוי, כאשר הלמידה המקוונת תתעצם או תפחת, ויש לבחון במחקרי המשך שינוי זה גם בסקלות גדולות יותר.

דורי אוריין ודנה צרפתי, התמודדות המחלקה לעיצוב עם הלמידה מרחוק בכלים מקוונים - שילוב אפליקציות זום ומירו

עם סגירת המכללה עקב הקורונה והמעבר ללמידה מרחוק, המחלקה לעיצוב נדרשה להחליף מסורות למידה שהמתודולוגיות שלהן פותחו בעיקרן בבאוהאוס במתודולוגיות מותאמות ל למידה מרחוק. המחלקה נערכה במהירות שיא ללמידה איכותית בכלים מקוונים. אתגר הלמידה מרחוק, במחלקה שחלק ניכר מהלימודים בה הוא מעשי ועוסק בסוגיות של פיתוח צורני, מורכב ביותר. איך מלמדים שיעור סדנאי בלי לגעת בחומר?

לטובת המחלקה עמדה העובדה שאנו עוסקים גם ביומיום שלנו בכלים טכנולוגיים מתקדמים, מקצוע העיצוב במשרד החינוך משויך לטכנולוגיות ומדעים וככזה הוא מזמן עיסוק בכלים דיגיטליים שונים. מרצי המחלקה שומרים על עדכניות בתחום וכך התוודענו בתש"ף לאפליקציה בשם Miro האפליקציה הזאת היא כלי לחשיבה מחוץ לקופסה מעין דף לבן אינסופי שיכול להכיל בתוכו צורות עבודה שונות ומגוונות. ראשית עבודתנו במירו הייתה ביום העיון של המחלקה בתשע"ט בו עסקנו בהתבוננות פנימה אל תכני המחלקה ודיוק מטרות. ביום העיון הזה כל המחלקה הורידה את האפליקציה ועבדה בה במשותף.

לאור ההבנה שמדובר בכלי שמאפשר תרגום ויזואלי של תהליכי חשיבה החלטנו שבשנת תש"ף ננהל את כל פרויקטי הגמר של המחלקה דרך מירו.

ואכן, פרוייקטי הגמר נוהלו דרך מירו מתחילת התהליך.

כשפרצה הקורונה היינו מוכנים עם כלי חשוב ביותר: המירו. ביום הראשון שאחרי ההודעה שלא חוזרים למכללה נערכו במחלקה הדרכות פנימיות לשימוש בזום ולמרצים המעשיים לשימוש במירו. מכיוון שמדובר באפליקציה שמותאמת מאד ללמידה ויזואלית השתלטות המרצים על הכלי החדש היתה מהירה.

מכיוון שמדובר באפליקציה חינמית מוגבלת לעד חמישה לוחות, דורי כתב למנהלי האפליקציה וביקש לאפשר לנו כמות מוגדלת של לוחות תחת הכותרת למידה אקדמית. לשמחתנו מירו נענו לבקשה ואנו אוחזים כעת במספר גדול של לוחות.

בכנס נציג את האפליקציה ובעיקר את התוצרים השונים והמגוונים של הלמידה במירו, נראה איך שיעורים שונים מוצאים במירו מגוון שונה של כלים שיכולים לייצר למידה מותאמת לדרכי הוראה שונות למגוון של צרכים ופתרונות שפיתחנו במהלך הדרך. מכיוון שמירו מאפשר גמישות תפעולית כל לומד יכול למצוא את הדרך המתאימה לו להתנהלות בתוך הכלי.

המירו מאפשר למידה סינכרונית וא-סנכרונית, ביקורת ולמידת עמיתים ומאפשר למרצים לתת משוב פרטני לכל לומד וכך לקדם את תהליכי הפיתוח הצורני המתקיים בקורסים של המחלקה. התהליכים הפרטניים התגלו ככלי חשוב ביותר בזמן הקורונה בו הלמידה התאפיינה במגוון רחב של מוכנות ובשלות ללמידה מרחוק אצל ציבור הסטודנטים במחלקה.

דנה שחייני ואדיב גל, המניעים של קהל לא מדעי להשתתף בהרצאות מקוונות בנושא מדע באמצעות סיפור סיפורים

מילות מפתח: חינוך סביבתי, תקשורת המדע, חינוך מדעי, למידה מקוונת, סיפור סיפורים

מבוא: סיפור סיפורים היא אחת הדרכים ליצור את הגשר בין המדע לבין הציבור שאינו עוסק במדע (Martinez-Conde & Macknik, 2017). סיפורים מספקים דרכים ייחודיות לתקשר כיצד המדע מצטלב בחוויה האנושית. הסיפורים עוזרים לאנשים להבין מושגים מורכבים והופכים את המדע לרלוונטי יותר לחיי היומיום שלהם (Riedlinger et al., 2019). אחת ממטרות סיפור הסיפורים היא לקדם את החינוך מדעי של הציבור (Zabel & Gropengießer, 2015). בניגוד למדע, ה"קר" והישיר (Pollock & Bono, 2013), בסיפור סיפורים קיים שילוב הרגש שהוא קריטי לחיבור הציבור למדע (ElShafie, 2018). בימים רגילים, סיפור סיפורים יכול להיעשות בצורה ישירה. במקרה של משבר הקורונה, עת נאסרה היציאה מהבית, סיפור סיפורים יכול להיות מתווך באופן מקוון בזום.

מטרת המחקר: בחינת המניעים של משתתפים שאינם מדענים לקחת חלק בהרצאות מקוונות בהם מועבר תוכן מדעי באמצעות סיפור סיפורים באופן מקוון ובחינת ההשלכות של הסיפורים על המשתתפים.

הקשר המחקר: בתחילת משבר הקורונה והסגר הכללי, החל החוג למדעים והמרכז לחקר ויישום קיימות בחינוך ביוזמה של הרצאות מקוונת לקהל הרחב שנועדו להרחיב את מעגל החשיפה של הציבור לנושאים סביבתיים באמצעות סיפור סיפורים. זאת כחלק מהאג'נדה של מכללת סמינר הקיבוצים - "מכללה יוצאת מגדרה". המיזם נמשך לאורך חודשיים וכלל 14 הרצאות שנערכו פעמיים בשבוע בשעות אחרי הצהריים, באמצעות זום. בכל הרצאה לקחו חלק 92 משתתפי זום בממוצע.

אוכלוסיית המחקר: אוכלוסיית המחקר היא תמהיל אוכלוסייה אקראית שנחשפה לפרסום של סיפור הסיפורים בנושא המדעים. אוכלוסייה הטרוגנית מבחינת גיל, רמת השכלה, פיזור גיאוגרפי ותחומי עניין.

כלי המחקר: במחקר זה נעשה שימוש בגישת המחקר המשלבת בין כלים כמותניים ואיכותניים. בפרק הכמותני ענו המשתתפים על שאלון מקוון שכלל שלושה חלקים: (1) פרטים אישיים כלליים; (2) דירוג באמצעות סולם ליקרט היגדים אשר בחנו את המניעים להשתתפות בהרצאות; (3) דעתם הכללית של המשתתפים על ההרצאות. בפרק האיכותני נערכו ראיונות חצי מובנים לכעשרה משתתפים.

ניתוח הנתונים: אני נמצאת בשלב ניתוח הנתונים ולכן בתקציר מוצגים רק הנתונים שנותחו.
הנתונים הכמותניים נותחו באמצעות סטטיסטיקה תיאורית וניתוחי רגרסיה. המידע האיכותני נותח בשיטה איכותנית פרשנית. ניתוח זה נעשה באמצעות קידוד ראשוני ושניוני ויצירת קטגוריות (Saldaña, 2009) העולות באופן אינדוקטיבי של הנתונים.

ממצאים עיקריים: מתוך ניתוח הממצאים האיכותניים עולות שלוש תמות: מעורבות רגשית ("אני מאוד אוהב את ההרצאות"), זיקה לנושאי ההרצאות ("מגוון נושאים רחב מאוד, לא רציתי לוותר על כלום") ואופן ההגשה ("הוגשו בצורה מאוד מעניינת, נגיש להבנה והומור במקום המתאים"). בתימה זו, עלתה נקודה נוספת והיא הנגשת התוכן המדעי לאוכלוסיות שמידע זה פחות זמין להם ביום יום ("אני גרה במקום שלא מאפשר ידע מקצועי לילדים ... ההרצאות היו יותר מקצועיות ממה שהם מקבלים בבתי הספר"). הממצאים הכמותניים מעבים את התמונה ומלמדים שלמרות שבהרצאות היתה חשיפה לטבע באמצעות תמונות ומלל, אין מדובר עבורם בתחליף לסיור בטבע (70% מהעונים). כ- 58% טענו שההרצאות עודדו אותם לאקטיביות עתידית בנושא הטבע. חלק, ביציאה לטבע וחלק בחיפוש חומרים נוספים על הטבע.

דיון ומסקנות: המשתתפים העידו שסיפור סיפורים מקוון הצליח לגשר בין ה"מדע היבש" לבין משתתפים שאינם מגיעים מרקע מדעי. באמצעות סיפור סיפורים רכשו המשתתפים ידע מדעי, התחברו לטבע ולמדע ואף קיבלו עידוד לפעול בעתיד בנושאים סביבתיים. המניעים שבגינם המשיכו המשתתפים לקחת חלק בהרצאות באמצעות סיפור סיפורים כללו היבטים רגשיים, זיקה לנושאים ואופן ההגשה של מספר הסיפור. לאופן ההגשה יש השפעה רבה על יצירת קהילת מאזינים קבועה (Coskie, Trudel, & Vohs, 2010), לחיבורם לטבע, למדע ולחשיפתם לנושאים מגוונים אשר לא היו נחשפים אליהם באופן אחר.

6. הורות מכל הכיוונים

יו"ר: צפי טימור

אודרי אדי רקח, מעורבות הורים כדגל אדום לבית הספר

תמר קטקו, תפיסת ההורות בראי הפילוסופיה

הדרה שפלן קצב, "אימניות" משלבות מרחבים: המרחב האימהי והמרחב האומנותי

במושב זה נציע "טעימות" מהספר "הורות מכל הכיוונים" המציע לקוראים התבוננות מעמיקה, חדשנית ורבגונית בנושא ההורות. הספר חותר להבנה מקיפה ומעשירה של אחת התופעות המרכזיות ביותר בתרבות האנושית ובחיי היחיד דרך פריזמה רב-תחומית, במטרה ליצור מארג ורב-זוויתי המשקף את המורכבות של ההורות בין הממד האישי והחברתי, בין המוסכמות ושבירתן, בין האינטימיות ביחסי הורה וילד לבין הציווי החברתי והתמורות בחברה בהבנת התפקיד ההורי, בין ההורות לבין מערכות חינוכיות וטיפוליות, ובין ההורות בעולם החי לבין זו של בני אנוש. הפרדיגמה הרב-תחומית בספר לוקחת את הקוראים למסע במשעולי הפואטיקה, הפילוסופיה, היסטוריה, זואולוגיה, סוציולוגיה, ספרות יפה ואומנות, עולם הטיפול הביבליותרפי, ועולם המקרא, מתוך מחשבה שלמרות שהורות משויכת בעולם האקדמי ללימודי משפחה ומגדר, משפטים ופסיכולוגיה, הרי שהיא נוכחת בתחומי דעת רבים נוספים המצוינים לעיל. .הספר מציג את ה"מה נשתנה" בתפיסת ההורות במרחב החברתי בעת הזו לעומת העבר, על פני ציר הזמן; התייחסנו לשאלה כיצד ייתכן שהורות בקרב המין האנושי מיוצגת בדפוס הורות אחד בעל מאפיינים משותפים, בקרב הורים בעלי תפיסות עולם שונות בתכלית, למשל הורים חרדים מול הורים חילונים או משפחות בדגם המסורתי מול "משפחות חדשות", כגון משפחות חד-הוריות, ומשפחות להט"ביות. עסקנו בקשר בין הורות, חינוך וטיפול, כאשר ידוע כי יחסי מורים והורים רצופים לעתים במתחים. הרהורים נוספים עלו לגבי מורכבות הקשר שבין הממד הפיזי והמעשי של ההורות בחיי הילד (למשל, נוכחות הורית) והממד הרוחני של ההורות (למשל, ההורים כדמויות משמעותיות במעגל החיים).

את השער הראשון של הספר העוסק בתפיסת ההורות בעידן הפוסט-מודרני תציג **ד"ר אורנה דונת**, אשר מציגה בפרק שלה ממצאי מחקר חדשניים הקשורים לתופעה המכונה "אבהות חדשה", בין השאר את הציפיות החברתיות האפריוריות מגברים להפוך לאבות והיחס כלפי אלה שמחליטים לא לעשות זאת, על סמך התבוננות רטרוספקטיבית של אבות על עצם המעֶבר לאבהות. הפרק מאפשר לבחון את אחת ממערכות היחסים הרבות שגברים שונים עשויים לקיים עם רעיון ההולדה והאבהות.

את השער השני של הספר הדן בקשר בין הורות, טיפול וחינוך, תצגנה **פרופ' אודרי אדי-רקח וד"ר תמר קטקו**. **פרופ' אדי-רקח** מתמקדת באופן שבו הורים תופסים את מעורבותם בבית הספר, ודנה ביחסים המורכבים בין ההורים לבין בית הספר ובמתח סביב תחומי ההשפעה של ההורים בבית הספר. המחקר המוצג בפרק מלמד כי הורים אינם נוטים להתערב במידה רבה בבית הספר, אולם דרך ילדיהם והמדיה החברתית, הם מודעים למתרחש בין כותלי בית הספר, וכאשר מתעוררת בעיה ההורים ישתמשו בכל האמצעים כדי להגן על ילדיהם. בפרק נוסף בשער זה בוחנת ד"ר תמר קטקו את סוגיית ההורות כפי שהיא משתקפת במשנות פילוסופיות שונות בחלוף הדורות, תוך כדי בירור הפערים הקיימים בין התאוריות הפילוסופיות לבין הפרקטיקה ההורית והשתקפותם בחייהם האישיים של פילוסופים מייצגים, וטוענת כי על אף שהורות היא התופעה העתיקה בעולם, היא נעדרת משיח הפילוסופים הקנוניים, בעיקר בקרב אלה שסוגיית החינוך המיטבי וגידולם הראוי של ילדים היוו יסודות עיקריים בהגותם.

השער השלישי של הספר העוסק בדמות האם ומדגיש את מורכבות המושג "אם" מיוצג על ידי **ד"ר הדרה שפלן קצב** אשר בחנה את תרומתה של החוויה האימהית לאם היוצרת, תוך שימוש במושג חדש שהגתה: "אימניות". באמצעות יצירותיהן של חמש אומניות ישראליות עכשוויות, ד"ר שפלן קצב בוחנת את המיוחדת של כל אחת מהאימהות היוצרות והדרך בה היא משלבת בין שני המרחבים - האומנות והאימהות. המחקר נשען על תפיסה מטריצנטרית והתמקדה ביצירה האומנותית של האימהות והשפעתן על התרבות כולה.

סבב שני - הצגת מחקרי מרצים

7. מתכוננים לחס"א מהמעלה השנייה 2

יו"ר: יעל יונדלר

אדיב גל, אקטיביות או פסיביות - מה מעדיפים פרחי ההוראה בהכשרתם המקצועית?

הכשרת פרחי הוראה היא דבר מורכב. קיים צורך להקנות לפרחי ההוראה ידע תוכן (Subject Matter Knowledge – SMK) - "לדעת מה ללמד". בנוסף, קיים הצורך להקנות לפרחי ההוראה ידע תוכן-פדגוגי (Pedagogical Content Knowledge – PCK) - לדעת "איך ללמד".

מחקר זה בחן את עמדותיהם של פרחי הוראה במסלול להוראת המדעים בשנה א' ובשנה ב' לגבי השימוש בסביבות הוראה מגוונות ("איך ללמד") ששולבו במהלך קורסי המדעים בהם למדו ("לדעת מה") תוך התמקדות בגישה בה הסטודנט במרכז (Knowledge-Pedagogy-Student-Centered – KPSC). כמו כן, המחקר בחן את עמדותיהם לגבי יישום עתידי של סביבות מגוונות בה מלמדים בגישת KPSC.

במחקר זה נעשה שימוש בשיטות מחקר המשלבות בין השיטה הכמותית (שאלון כמותי) לשיטה האיכותנית (שאלון איכותני, ראיונות ומשובים של הקורסים). ממצאי המחקר מצביעים על שלוש תמות מרכזיות העולות מניתוח הנתונים: הראשונה, תפיסות הסטודנטים את השימוש בסביבות הוראה המגוונות תוך יישום גישת KPSC. בתמה זו נמצאו שלוש תפיסות שונות; סטודנטים להם נקודת מבט חיובית על השילוב של סביבות ההוראה, סטודנטים שגילו התנגדות לשימוש במגוון סביבות הוראה וכאלו אשר בתחילת הקורס דעתם היתה שלילית על השימוש במגוון סביבות הוראה אך בסוף הקורס דעתם השתנתה והם הביעו תחושות חיוביות כלפי השימוש במגוון סביבות הוראה. התמה השניה כוללת את תחושת הסטודנטים ביכולתם ליישם את סביבות ההוראה המגוונות כשיהיו מורים תוך יישום גישת KPSC. בתמה זו קיימות שלוש קטגוריות: סטודנטים להם תחושת מסוגלות עצמית גבוהה ליישם סביבות הוראה מגוונת בעתיד; סטודנטים להם תחושת מסוגלות עצמית בינונית ליישם סביבות הוראה מגוונת ותקווה לעשות שימוש במגוון סביבות הוראה וסטודנטים להם תחושת מסוגלות עצמית נמוכה ליישם סביבות הוראה מגוונת והם מסתייגים מיישום סביבות הוראה מגוונת. התמה השלישית כוללת התייחסות להשפעת ההוראה הכוללת מגוון סביבות הוראה על מעגלים חברתיים מחוץ לכיתה כדוגמת חברים ומשפחה.

מניתוח הממצאים ניתן להסיק שאימוץ גישת KPSC שעשתה שימוש בסביבות הוראה מגוונות אפשרה: (א) חוויית למידת עומק כתוצאה משילוב ידע תוכן-פדגוגי בקורסים של ידע תוכן; (ב) פוטנציאל ליצירת חווית למידה אחרת לתלמידי בתי הספר על ידי פרחי ההוראה שיאשפר להגדיל את פוטנציאל הגיוס של מורים למדעים בעתיד; (ג) פיתוח מודל "מארג המזון של הוראה" המבוסס על עקרונות מארג המזון האקולוגי בטבע. לסיכום, ניכר ששימוש עתידי בגישת KPSC וסביבות הוראה מגוונות יכול לייצר אווירת לימודים חווייתית, מהנה, מגוונות אשר תסייע למרבית הסטודנטים לפתח תחושה אישית ביכולתם לעשות שימוש בסביבות הוראה מגוונת בה הסטודנט הוא במרכז גם בעתיד.

חן שפירא, יצוב סביבות למידה, מחקר פעולה: קשרים והשפעות של הסביבה על הלמידה

מטרת המחקר: הבנת הקשר בין סביבה, למידה ויצירתיות.

מתודולוגיה: מחקר פעולה "Practitioner research" המשלב גם "Action research".
המחקר מבקש להרחיב את המושג סביבת למידה מיטבית כך שיכלול גם את הסביבה הפיזית וגם את הרגשית, המתאימה והנכונה ליחיד באופן סובייקטיבי, ולקבוצה כגוף בעל צרכים ורצון משותפים. המונח עיצוב משמש כאן גם במובנו החינוכי-חברתי, (Social Sculpture) כפי שניסח ג'וסף בויס, אשר ראה בחברה כולה יצירת אמנות ובאמנות דרך ל"עיצוב חברה" (פיסול חברתי).

המחקר התבצע במסגרת הקורס עיצוב סביבות למידה בתואר השני לאוריינות חזותית במכללת סמינר הקיבוצים, והוא מהווה המשך מעשי של מחקר פעולה שאני עורך כבר כמה שנים. התשתית התיאורטית של המחקר בסביבות הלמידה מתחילה מלמידה כהתנסות וחוויה, כפי שהוגדר על ידי ג'ון דיואי, ממשיכה דרך מרחבי המשחק ומרחבים מדמי מציאות על פי ד. ויניקוט, ממשיכה דרך ביקורתו של קן רובינסון על יצירתיות במערכת החינוך ודרך תובנותיו על סביבה חינוכית יצירתית ואף משתרעת עד לשאלות של ארגון ומיפוי ידע חזותי ויצירת ידע חזותי כחלק מסביבת הלמידה.

הקורס עצמו משמש כר למחקר פעולה: חקירה מעשית, תלוית מקום והקשר, במרחבים מציאותיים, המתחילה בניתוח ומיפוי ליקויים ואתגרים בתפקוד במרחב. לאחר שלב ניסוח האתגרים, הסטודנטים חוקרים פתרונות אפשריים, עורכים סדנאות שיתוף ציבור ליצירת ידע משותף עם המשתמשים ומעלים פתרונות רלוונטיים למציאות בשטח, במוסדות החינוך.

נוצר שילוב של שתי פנים של מחקר פעולה: "Practitioner research" מחקר של אנשי השדה, עם מחקר מתוך פעולה, "Action research", מחקר של הסטודנטים המקיימים את המהלך במציאות.

המחקר ביקש לשאול שאלות מכוננות: כיצד לקיים מרחב למידה שמזמן התנסות, חוויה ויצירה המשלב צרכים אובייקטיביים וסובייקטיביים? כיצד לנצל את הידע של המשתמשים עצמם? כיצד לחבר אותם לסביבה? כיצד להפיק מן הסביבה מה שהמשתמש צריך, רוצה **ומסוגל** להפיק ממנה? מה מתוך הצרכים הוא פיזי/תכנוני, דורש פתרון עיצובי ומה רגשי, דורש פתרונות חינוכיים, חברתיים, יצירת אקלים למידה, סביבת למידה מתאימה רגשית. הסטודנטים התבקשו ראשית לעצב מרכז למידה משתנה ומודולרי, המשמש צורך לימודי ספציפי, למשל מזוודה המכילה פריטים למערך שיעור, משחק לימודי, ערכת לימוד או קיר מודולרי לתצוגה.

לאחר שהסטודנטים חקרו כיצד לתכנן, לזמן ולארגן למידה מיטבית מבחינה פיזית במרכז למידה, הם פנו להתבונן בסביבה ספציפית במוסד חינוכי. הם חקרו את סביבת הלמידה/יצירה שהם מבקשים לשנות, וערכו מחקר של המרחב על בסיס הידע התיאורטי שנלמד בקורס. לאחר מכן מיפו קשיים ואתגרים של החלל מנקודת המבט של המשתתפים - התלמידים, צוות ההוראה, ושאר המשתמשים. בשלב הבא נערכו סדנאות שיתוף ציבור המבוססות על כלים ליצירת ידע משותף: שאלונים, ציורים והמחשות/הדמיות, וכן נערכו דיונים במליאה בכדי להעלות את הידע הנמצא בקבוצה ולמפות את הצרכים של הקבוצה. לבסוף חוברו כל המרכיבים לתכנון וביצוע אינטגרטיביים למען שינוי אפקטיבי.

עבודת הסיום של הקורס היוותה שילוב של תיאוריה ומעשה, מחקר ופעולה: שילוב ניתוח המרחב עם ניסוח האתגרים, והצגת פתרונות על סמך התיאוריות, מארבעה היבטים: רגשי, קוגניטיבי, חברתי וסביבתי, בשילוב של תהליכים לשיתוף הציבור. התוצרים הם הצעות מנומקות ורלוונטיות לשינוי סביבה לימודית ויציאה לשטח לשם ביצוע השינוי בחלל הממשי, במציאות. זהו מהלך המשלב מחקר פעולה עם מחקר שדה בסביבה ספציפית, לא רק תיאורטית, בשיתוף תלמידים שהם אנשי חינוך לקראת תואר מוסמך, הנובע מתהליך נחקר ומתוך ידע נצבר ששיאו הוצאה אל הפועל של שינוי סביבה לימודית בתוך המציאות.

מילות מפתח:
מחקר פעולה, אוריינות חזותית, עיצוב, סביבות למידה, מרחבי למידה, ידע ויצירת ידע, למידה, תהליכי למידה, יצירה, מרחב, חלל, שיתוף ציבור, מחקר השתתפותי, אקלים כיתה, עיצוב חזותי.

עטרה שריקי, ליאורה נוטוב, פיתוח מיומנויות רכות במסגרת קורס מקוון א-סינכרוני בתוכנית להכשרת מורים למתמטיקה

מילות מפתח:
מיומנויות רכות, הוראת מתמטיקה, מתכשרים להוראה, למידה שיתופית

מבוא:
בשנים האחרונות ניתנה תשומת לב להבדל שבין "מיומנויות קשות" (יכולות טכניות וניהוליות) לבין "מיומנויות רכות" (יכולות רגשיות וחברתיות) והקשרים הקיימים ביניהן (Levasseur, 2013). בפרט, מרבים לדון בתפקידם של המוסדות להשכלה גבוהה באשר לפיתוח המיומנויות הרכות של בוגרי המוסדות השונים כמנוף לתמיכה בהשתלבותם המיטבית בשוק העבודה (למשל, Clarke, 2017). באופן ספציפי למוסדות להכשרת מורים, מסקר הספרות שערכו פצ'אורי וידב (Pachauri & Yadav, 2014) עולה הצורך בטיפוחן של שבע מיומנויות רכות בקרב המורים לעתיד, ביניהן: תקשורת, חשיבה ופתרון בעיות, לומד עצמאי, עבודת צוות, ומנהיגות. נחיצות טיפוח המיומנויות הללו בקרב מתכשרים להוראה מתחזקת לנוכח העובדה שכיום מצפים ממורים לפתח אותן בקרב תלמידיהם.

סביבת הלמידה:
כדי לתת מענה לצורך המתואר לעיל, פיתחנו קורס סמסטריאלי מקוון א-סינכרוני עבור סטודנטים הלומדים בתוכנית להוראת מתמטיקה לבית הספר היסודי.

הקורס בנוי מארבע יחידות: היחידה הראשונה עוסקת בלימוד תיאורטי ומעשי של היבטים הנוגעים לעבודת צוות. שלוש היחידות האחרות מאפשרות התנסות בפתרון משימות מתמטיות מורכבות בעלות רלוונטיות לחיי היום-יום. כל משימה מורכבת משני שלבים:

שלב א- עבודה עצמאית. כל סטודנט לומד את התכנים בכוחות עצמו, ומשיב למבדק המאפשר לו לקבל משוב על רמת הידע המתמטי שלו בהקשר למשימה. שלב זה נועד לפתח מיומנויות לומד עצמאי ומיומנויות הנוגעות לפתרון בעיות, כמו גם להכין את הסטודנטים לשלב ב.

שלב ב- עבודה קבוצתית. הסטודנטים עובדים בקבוצות קטנות, ומתמודדים בכוחות משותפים עם פתרון משימה קבוצתית המהווה הרחבה של המשימה האישית, ולגיבוש דרכים להתאמת המשימה לעבודה עם תלמידים. כל קבוצה מגישה את הפתרונות, וכן מתעדת את עבודת הקבוצה (חלוקת תפקידים, תכני הדיונים, מחלוקות והאופן שבו טופלו, ועוד). שלב זה נועד לפתח מיומנויות של עבודת צוות, שיתוף פעולה, תקשורת, וקיום דיונים על פתרונות, ולעודד באופן סמוי התפתחותה של מנהיגות.

המחקר:
מטרת המחקר הייתה לבחון היבטים הנוגעים לתפיסותיהם של הסטודנטים אודות התפתחותן של המיומנויות הרכות שלהם, בזיקה להוראת המתמטיקה ולמידתה, כפועל יוצא מהשתתפותם בקורס. במחקר יושמה המתודולוגיה האיכותנית, תוך חתירה לבנייה של תיאוריה מעוגנת בשדה. בפרט, בחרנו בגישה השיטתית, בשל התאמתה למחקרים בתחום החינוך (Creswell, 2012).

המידע נאסף באמצעות שני כלים: משוב רפלקטיבי שאותו מלאו הסטודנטים בסיום כל משימה. המשוב עסק בהתנהלות האישית שלהם בשני שלבי המשימה ובהתנהלות העבודה הקבוצתית; תוצרי הלמידה של הסטודנטים, כולל הפתרונות האישיים והקבוצתיים ותיעוד עבודת הקבוצה.

כמקובל בתיאוריה המעוגנת בשדה, איסוף המידע וניתוחו שלובים זה בזה כחלק מתהליך המחקר. לצורך ניתוח המידע בוצעו שלושה שלבים של קידוד (Creswell, 2012): קידוד פתוח (עד להשגת קטגוריות רוויות), קידוד צירי, וקידוד סלקטיבי.

במחקר השתתפו 111 סטודנטים אשר למדו בשנה השלישית (מתוך ארבע) בשתי מכללות לחינוך.

ממצאים:

מתוך הפרספקטיבה של הסטודנטים כלומדים, נמצא שהם תופסים את ביצוע החלק הראשון של כל משימה כתומך בהתפתחות מיומנויות לומד עצמאי. הסטודנטים ייחסו זאת בעיקר לעובדה שהמשימה הייתה רלוונטית לחיי היום-יום שלהם ולכן הניעה חשיבה המבוססת על קישור בין תחומי ידע מגוונים. לדעת הסטודנטים, ביצוע החלק השני של המשימה תרם להתפתחותן של תובנות בנוגע למיומנויות רכות הנוגעות לעבודת צוות בהקשר של פתרון משימות מתמטיות, כגון- יכולת להביע דעה, הקשבה לעמיתים, גמישות מחשבתית, פתיחות ויכולת הכלה, אמפתיה וסובלנות, ניהול זמן, ויתור על שליטה, מנהיגות תומכת, ועוד. ההתנסות הצמיחה גם תובנות בנוגע למגבלות של עבודת צוות, בפרט הקושי בתיאום זמני העבודה והתמודדות עם מקרים של חוסר שיתוף פעולה מצד חבר קבוצה. מתוך פרספקטיבה של מורים לעתיד, סטודנטים העידו על החשיבות שהם רואים בפיתוח המיומנויות הרכות של תלמידים, כחלק מתפקידם הרחב כמורים לתמוך במימוש הפוטנציאל האישי של כל תלמיד.

מסקנות והשלכות:

ממצאי המחקר מצביעים על כך שסטודנטים מייחסים חשיבות להתפתחותן של מיומנות רכות, הן מתוך נקודות המבט האישית שלהם, כלומדים, והן מתוך נקודת המבט שלהם כמורים לעתיד. יחד עם זאת, מובן שקורס סמסטריאלי בודד איננו מספיק כדי לפתח באופן מעמיק את המיומנויות הרכות הנדרשות כיום ממורים, ולפיכך יש להתמיד בכך לאורך כל שנות ההכשרה. לצורך זה, חשוב שמורי מורים יפתחו את הפדגוגיות המתאימות לטיפוח המיומנויות הללו. יש לציין שהעובדה שהקורס היה מקוון, איפשרה לסטודנטים להתנסות בלמידה קבוצתית במתכונת שלא הייתה מוכרת להם, והקלה על דרכי התקשורת ביניהם.

תמי זיפרט, קריסטל מצ'דו, שימוש במדיה חברתית להעמקת ההיכרות, חווית הלמידה ושיח פדגוגי אותנטי של סטודנטים מישראל וארה"ב

שימוש נבון ויעיל בטכנולוגיה בכוחו ליצור שינוי פרדיגמתי בהוראה ולמידה. לשימוש מושכל במדיה החברתית וברשתות החברתיות פוטנציאל לחיזוק היכולות האישיות והמקצועיות של המורים, לגישור בין תרבויות, בין משאבי ידע ובין נקודות מבט שונות (Kahn, & Agnew, 2017; Seifert, 2016). הטמעת כלים טכנולוגיים שמביאים לידי ביטוי את הקול, טון הדיבור ושפת הגוף למרחב המקוון, מחזקת את תחושת הקשר בין הלומדים ויכולה להגביר את האינטראקציה ביניהם (Bartlett, 2018). שתיים מבין המדיות החברתיות שמאפשרות תקשורת כזו הן סביבת הפליפגריד והרשת החברתית פייסבוק. לשימוש בסביבות הפליפגריד יתרונות רבים: נגישות, גמישות, מעורבות, מעורר מוטיבציה, מזמן אפשרות להערכה מעצבת ומעקב נוח אחר ההשתתפות (Stoszkowski, 2018). לפייסבוק, פוטנציאל לערך חינוכי פדגוגי כמו גם להתפתחות מקצועית של מורים וסטודנטים להוראה היא (O'Bannon et al., 2013; Rutherford, 2010; Seifert, 2016). מחקרים מראים שמורים שחולקים מידע בקבוצות ייעודיות בפייסבוק נתרמים יותר מבחינת התפתחותם המקצועית (Ranieri, Manca, and Fini, 2012). בכדי שזה יקרה נדרשת הנחיה נאותה לשימוש פדגוגי בסביבות אלו (Seifert, 2016).

במטרה לבחון את תרומת השימוש במדיה חברתית בשיתוף פעולה בין סטודנטים משתי מדינות, מחקר זה מתמקד בפרויקט במסגרת קידום בינלאומיות במכללה להכשרת מורים, בו השתתפו 63 סטודנטים להוראה מפנסילבניה ו-39 סטודנטים שהם גם מורים בפועל מישראל שלקחו חלק ביישום יחידת הוראה בנושא "יישומי רשתות חברתיות בהקשרים חינוכיים". הסטודנטים נחשפו לחלק מהסטנדרטים של ISTE (Trust, 2018 2017) שעוסקים באופן מעמיק ובגישה חדשנית בהיבטים הפדגוגיים של הטמעת התקשוב בהוראה כחלק ממיומנויות המאה ה-21, הדרושות לסטודנט כדי להצליח בעידן הדיגיטלי: יצירתיות וחדשנות, אוריינות מידע, יכולות של תקשורת ושיתוף פעולה, חשיבה ביקורתית, פתרון בעיות, והיכולת לקבלת החלטות.

הסטודנטים נחשפו להוראה סינכרוניות ואסינכרוניות במגוון רחב של כלים טכנולוגיים תוך התמקדות בשני כלי מדיה חברתית עיקריים: פליפגריד ופייסבוק. הלמידה התבצעה בזוגות שכללו נציג מכל מדינה. התהליך כלל למידת עמיתים מבוססת דיונים באמצעות שיתוף סרטוני וידאו קצרים בסביבת פליפגריד שאפשרה להעלות הקלטות, טקסטים, קובצי אודיו וצילום וידאו באופן א-סינכרוני ולהגיב לסטונים שהועלו. בנוסף, נעשה שימוש בסביבת פייסבוק לשיתוף במיזמים חינוכיים שבהם המורים בפועל מישראל מעורבים ואת חלקם פיתחו ומובילים וסביבם נערך דיון ברשת החברתית.

פרדיגמת המחקר הנוכחי היא מודל המחקר המעורב המשלב מחקר כמותי ואיכותני (Johnston & Onwuegbuzie, 2004; Keeves, 1998). בסיום ההתנסות הועבר שאלון כמותי עם שאלות סגורות ושאלות פתוחות. בנוסף, נבנו פרופילים של המשתתפים השונים בקורסים: נותחו הסרטונים שפורסמו על ידי הסטודנטים בסביבת הפליפריד ונותחו דוחות הפעילות בסביבות השונות, רמת ההשתתפות, כמות התגובות, כמות הצפיות. הסטודנטים כתבו יומן למידה בעקבות הפעילות ויומנים אלו נותחו לשם העמקה בממצאי המחקר.

מממצאי המחקר עלה כי חלק ממגבלות האינטראקציה בסביבות המדיה החברתית כללו את הרצון להרשים, רמת בטחון משתנה להצטלם, מגבלת שפה של הקבוצה הישראלית ואגב כך צילום פחות אותנטי. מגבלה נוספת היתה התייחסות בלתי רציפה לעיתים לפוסטים והצורך לעודד חלק הסטודנטים בשתי המדינות לאינטראקציה ברמה גבוהה יותר. בצד המגבלות, נמצאו יתרונות רבים לפעילות. הסטודנטים בשתי המדינות העידו על תרומת שיתוף הפעולה למיומנויות אוריינות המדיה הדיגיטלית, ללמידה המשמעותית ולהעמקה בשליטה במדיה החברתית. נמצא כי חלק מהסטודנטים הישראלים נתמכו בחברים ועמיתים והעידו על תפיסת חשיבות הבקיאות ושיפור יכולת ההבעה בשפה האנגלית. פרויקט זה אפשר לסטודנטים לפעול הן כמנחים והן כמונחים. ההשתתפות בפרוייקט היתה חוויתית והחשיפה לתרבות נוספת העמיקה את השימוש ברשתות החברתיות באופן אותנטי ונתנה לסטודנטים משתי המדינות נקודת מבט נוספת על תהליכי הוראה ולמידה.
בהרצאה יוצגו ממצאי המחקר כפי שנאספו בשתי המדינות ביתר הרחבה.

8. הטיפול באומנות ואומנות הטיפול

יו"ר: ציקי כהן

עינת שופר אנגלהרד, טיפול בתנועה ומחול בקהילה - השלכות מערכתיות, חברתיות וטיפוליות של ריקוד במפגש של נכדות בוגרות וסבתותיהן

המחקר התקבל לפרסום בכתב העת - (Frontiers in Psychology 2020)

מילות מפתח: טיפול באמנויות, עבודה קהילתית, זקנה, קשרים בתוך המשפחה, ריקוד

האוכלוסייה מעל גיל 70 גדלה בהתמדה ועשויה להכפיל את עצמה עד שנת 2050. חיפוש אחר התערבויות שמכוונות להתייחס אל מכלול היבטים גופניים, נפשיים, חברתיים ורוחניים של המבוגר הוא חיוני. כזו היא בדיוק ההשפעה של ריקוד בזקנה. לטיפול בתנועה ומחול המציע שילוב בין ריקוד לשיח רגשי, השפעה ממתנת על חרדה ודיכאון, ועל שיפור בהיבטים תפקודיים, קוגניטיביים ופיזיים בזקנה. בצד זאת, קושי בגיוס של המבוגר להתערבות הדורשת יציאה מהבית, ועליות כספיות, מלמד על צורך בפיתוח התערבויות בקהילה.

בהרצאה אציג גישה מערכתית לתמיכה בהזדקנות בהתבסס על מחקר עדכני אשר נערך במכללת סמינר הקיבוצים בהשתתפות מטפלות בתנועה ומחול וסבתותיהן. אתאר ואדגים כיצד טכניקות בטיפול בתנועה ומחול יכולות לשרת את דור הנכדים, לשם יצירת מפגש אינטימי בין דורי, המביא לחשיפה עצמית, העצמה רגשית, התרוממות הרוח, אופטימיות ויצירתיות בזקנה. בתוך כך, אדון בדינמיקה הייחודית לקשר בין דור הנכדים לסבים/סבתות, בפחדים וחששות שמלווים נכדים/ות למול מפגש עם הזקנה, ובמרכבים הייחודים במבנה המפגש ובאופי ההנחיה אשר תורמים לאינטימיות חדשה, ולתהליכי פרידה.

התיאוריה הפסיכואנליטית דנה בחשיבות קבלת המציאות והסופיות כמאפשרת שלווה פנימית, התפתחות והתרחבות נפשית, ויחסים בן-אישיים ובין דוריים סובלניים ומספקים. היכולת להנאה ולהכרת תודה עוזרות למיתונה של קנאה וצרות עין (מודעת ולא מודעת, גלויות וסמויות) אשר עשויות להתעורר במארג הבין דורי. היכרות עם תהליכיים פסיכולוגיים בזקנה ועם המרחב הנחוץ לנכדים בוגרים בתמיכה בקשרים אלטרנטיביים עם הדור הבוגר במשפחה, ידונו בהרחבה בהרצאה.

רינה בובראוגלו ואנג'י ג'ייקובס-קיים, הצגת קורס אקדמי חדש "טיפול באומנות ואקטיביזם קהילתי" (פיילוט בשנת תש"ף)

במהלך שנה"ל תש"ף במסגרת לימודי תואר שני בטיפול באומנות, הנחינו קורס חדש בנושא "טיפול באומנות קהילתי" שמשלב אלמנטים של אקטיביזם חברתי וטיפול באומנות. בקורס השתתפו סטודנטים בשנה ב' אשר נטלו חלק בקורס שכלל הרצאות, התנסויות בחומרי אומנות, העמקת הידע בתחום והיכרות עם פרויקטים קהילתיים בטיפול באומנות בארץ ובעולם.

שילוב בין טיפול באומנות לאקטיביזם קיים במסגרת מיזמים של מטפלות באומנות בעבודה קהילתית, פנימיות חינוכיות, ובאזורי אסון ברחבי העולם - עבודה שמשלבת יצירה, טיפול ואקטיביזם. טיפול מטבעו מתמקד בפרט (או בקבוצה טיפולית מצומצמת). במסגרת קורס זה, שאפנו לפתח בקרב הסטודנטים הסתכלות קהילתית הוליסטית, דרך היכרות עם אוכלוסיות מוחלשות וחשיבה על חיבורים קהילתיים שמעצימים את שני הצדדים. ציפינו מהסטודנטים לעשות שימוש בכלים הטיפוליים שרכשו במסגרת לימודיהם וההכשרה המעשית בשנה א' בכדי לזהות צרכים קהילתיים ולהציע מענה במסגרת פרויקט קהילתי.

בחלקו הראשון של הקורס הסטודנטים נחשפו למונחים, גישות ואתגרים בתחום העשייה החברתית. עסקנו בזיהוי צרכים בקרב אוכלוסיות מוחלשות, בתפקיד המטפל כסוכן לשינוי חברתי ולמידה אודות יוזמות קהילתיות-טיפוליות מסוגים שונים.

חלקו השני של הקורס הוקדש ליישום הנלמד באמצעות ייזום, תכנון וביצוע של פרויקטים קהילתיים ע"י סטודנטים. מגוון הפרויקטים היה מקיף, נוצרו חיבורים קהילתיים מרגשים (מפגש בין קשישים לילדי גן, מפגש בין נשים מהתנחלות לנשים מתל אביב, מפגש בין נוער יהודי ונוער בדואי) ונולדו יוזמות חברתיות משמעותיות (פרויקטים במסגרות לבני נוער שנמצאים מחוץ לבתיהם, פרויקט ציור רצפה במרכז ירושלים שחיבר את העוברים והשבים לעשייה משותפת, פרויקט שכונתי לעידוד קיימות ומחזור) ועוד.

במסגרת יישום הפרויקטים, הסטודנטים פיתחו וחידדו כישורים נדרשים לעשייה חברתית - תכנון, יצירתיות, יצירת שיתופי פעולה, גיוס משאבים, תיעוד ועוד. בד בבד הם עשו שימוש בכלים הטיפוליים שרכשו - אמפתיה, הכלה, הבנת ההתמודדות של האחר ומתן מענה מדויק שמבוסס על אומנות ובעיקר על קשר.

קורס זה התקיים לפני תקופת הריחוק החברתי שנכפה על כולנו וחידד את החשיבות של מפגשים חברתיים וקשרים בין-אישיים. **גילינו שבהינתן הכשרה, תמיכה ועידוד, הסטודנטים מצליחים להקים פרויקטים קהילתיים משמעותיים ומרגשים כשבבסיסם מצוי הצורך האנושי הבסיסי בקשר**.

קורס זה התקיים לראשונה במהלך שנה"ל תש"ף והיווה פיילוט בסמינר. המשובים של הסטודנטים היו חיוביים והתייחסו ללמידה אחרת והרחבת האופקים המקצועיים לעשייה קהילתית-טיפולית משמעותית שהשאירה טעם של עוד. התוצרים בסיום הקורס היו מעבר למה שצפינו כשיצאנו לדרך - הסטודנטים יזמו פרויקטים קהילתיים משמעותיים, בעלי ערך חברתי שבבסיסם יצירת חיבורים בין אנשים למקום בו הם גרים ובין אנשים מקצוות שונות של האוכלוסייה.

מילות מפתח: אקטיביזם חברתי, טיפול באומנות, קהילה, הכשרה.

דוגמאות לפרויקטים:

הקמת גינת תבלינים תלויה בבית אבות

ציורי קיר בחצר בית חם לנערות בסיכון

עיצוב משחקי רצפה בבית ספר לילדים של עובדים זרים

טעימות טיפוליות בזום:

נעמה לב ארי, החדר הפועם של הזום

הזום הפך לאחרונה חזות הכול. הוא מקום המפגש של ההוראה, הלמידה, הפגישות המקצועיות, הביקורים המשפחתיים, וגם של המרחב הטיפולי. מה טיבו של החדר הפועם (לוי, 2012) הסימבולי, המחליף את החדר הטיפולי הממשי? העובדה שאנו ממוקמים משני עבריו של מסך יצרה איזו מעטפת מלאכותית, מקום קונקרטי ומדומה חדש, שהעולם כולו מצוי בו, ובכל זאת הוא חסר את ההילה של המרחב הטיפולי. הטיפול המקוון מאלץ אותנו לנוע בין הנרטיב הגלובלי העז, לבין הנרטיב הפרטי שכמו נבלע בו, שיש להיאבק עליו, לבודד אותו מתוך מעגלי החרדה המשותפים. דווקא החלקיות של המסך, של תמונת הפנים ללא גוף, יוצרת איזה ניסיון לא מודע להשיג את האחר כולו. בזום נדרשת מאתנו ערנות מסוג חדש. היא מחליפה את הלך הרוח הטיפולי של ההרהור, הלך הרוח החופשי, הקשור בפנייה פנימה. כעת אנחנו מתוחים ממסך למסך, ממוקדים במראה הפנים, בתפאורת החדר ובזמן הדחוס, מקווים לצלוח בשלום את המבט, את הקול, את הזמן והמקום. על אלה ועוד נדבר כאן במהלך הפאנל המשותף שלנו.

אורלי וקנין, עבודות של סטודנטים בקורס תהודת זהות טקסטואלית

הקורס 'תהודת זהות טקסטואלית' הנו מרחב להבניה ולביסוס הזהות המקצועית של הביבליותרפיסט, באמצעות עיסוק בנושאי הליבה של זהותו. הקורס מאפשר העלאת מודעות להיבטים שונים של הזהות המקצועית, ומציע דרכי התמודדות ומודל להתפתחות מקצועית. בהרצאה זאת אציג שלוש עבודות קולאז, שעוצבו באמצעות חומרי יצירה, חומרי מזון וחומרים טקסטואליים, שהסטודנטים שתפו כ"מסמך משותף". עבודות אלה מבטאות את האופנים השונים שבהם הסטודנטים יוצרים את זהותם האקטואלית והמתהווה כמטפלים.

מרסיה הניג, עבודות של סטודנטים לטיפול באמנות בלמידה מרחוק

חיים וינברג (2019) מומחה בטיפול פסיכולוגי און ליין, טוען כי יש פרדוקס מובנה בטיפול מרחוק: "כדי לראות זה את זה ולבנות את האינטימיות המיוחלת בין מטפל למטופל, מחויבים השניים לחצות אלפי צמתים וירטואליים בדרך, ובהם מיליוני נפשות אנונימיות; ורק אז נקבל רצף של תמונות, שכל אחת מהן היא תוצר של מיליוני פיקסלים, רסיסי ביתא שיוצרים עבורנו אשליה תפיסתית מדהימה של תנועה, צבע, קול ומבט".

הלמידה המקוונת בעקבות הקורונה האיצה תהליכים האלו. סטודנטים ומרצים כאחד, התנסו באפשרויות הרבות אשר נוספו בתהליכי היצירה בקורסים החווייתיים , כשהסטודנט יוצר בעצמו ולומד מהיצירה וההדגמה של הטיפול באמנות בכיתה. למרות המרחק הפיזי שמקשה על התקשורת, האמצעים הוויזואליים לביטוי האומנותי הועצמו, בשמירת התוצרים עבור כולם, וגם ביכולת למבטים שונים על האמנות. עם זאת, ישנם אספקטים רבים שהולכים לאיבוד בלמידה ובחוויה טיפולית און ליין. למשל החיבור הישיר עם החומרים ביחד, או השימוש והתקשורת הגופנית סביב לחומרים ותוצרים.

9. שינוי חברתי מתחיל כאן

יו"ר: אניה גליקמן

דפנה יצחקי, "למה להתרכז במה שרע?" - סיפורה של קבוצת מורות משתלמות ב"לימוד משותף" בעיר מעורבת

רציונל המחקר:
מזה מספר שנים מתקיימת בעיר רמלה למידה של בתי ספר יהודים וערבים במסגרת פרויקט "לימוד משותף" בהשראת המודל הצפון אירי (Shared Education Gallagher, 2016) ובתיווך המרכז לטכנולוגיה חינוכית (מט"ח). הלימוד המשותף פותח בהקשר לקונפליקט הפרוטסטנטי-קתולי בצ' אירלנד ומטרתו לחבר בין זרמי החינוך הנפרדים על מנת לייצר מפגש בין הקבוצות אך בה בעת גם לקדם את הלמידה. בשנת הלימודים תשע"ח-תשע"ט נחקרה החוויה הלימודית של תלמידים אשר השתתפו בלמידה המשותפת (Yitzhaki et al, 2020) ותועדו הרווחים הפדגוגיים והבינאישיים הקשורים בלמידה המשותפת וכן אבני הנגף העומדות בפני יישום נרחב יותר של התכנית.

בשנת הלימודים תש"ף הוחלט לשים את המוקד המחקרי על תפקידן של המורות בתהליך זה מתוך ראייתן של המורות כבעלות תפקיד מפתח ביצירת שינוי וכמייצגות את השכבה הפנימית ביותר בתהליך חינוכי מורכב אשר אותו עוטפות שכבות חיצוניות בדמות הארגונים, המוסדות המוניצפיליים ועד לחקיקה ותהליכים פוליטיים רחבים (Menken & Garica 2010).

המחקר ליווה קבוצה של 18 מורות לאנגלית בעיר רמלה אשר השתתפו במשך חמישה חודשים בהשתלמות - מטעם הפיקוח על הוראת האנגלית בשיתוף עם מט"ח - ביישום לימוד משותף של השפה האנגלית באמצעות שותפויות של בתי ספר יהודים וערבים בעיר.

שאלות המחקר:
[1] מה היו נקודות החוזק והאתגרים בעבודתה של הקבוצה בהתייחס ל:
תפקידה של השפה האנגלית כשפה מגשרת בין המשתתפות (למעט שתי מורות דוברות אנגלית כשפת אם, כל המורות דוברות עברית/ערבית כשפות אם) כתחום הדעת בו עסקו השיעורים המשותפים יצירת קשרים עם ה"אחרת"
[2] מהו התפקיד שמייחסות לעצמן המורות בתהליך הלימוד המשותף ביחס למעגלי ההתייחסות השונים אליהם הן שייכות?

מתודולוגיה:
המחקר בוצע כמחקר פעולה משתתף ((Participatory Action Research. כותבת המחקר שימשה כמנחה-שותפה של תכנית ההשתלמות. ההשתלמות הייתה בת 60 שעות אקדמיות וכללה שמונה מפגשים פנים אל פנים בני ארבע שעות כל אחד בין החודשים נובמבר 2019 לפברואר 2020. שאר השעות ניתנו כמשימות מקוונות.
הנתונים שנאספו כוללים:
רישומי שדה במהלך ולאחר מפגשי הקבוצה וכן סביב תקשורת נוספת שהתבצעה עם המנחה-השותפה, עם גורמים נוספים במט"ח, במשרד החינוך ובעיריית רמלה.
רפלקציות כתובות של כל המורות בסיום המפגשים.
ראיון עומק זוגי עם צמד מורות (מבית ספר יהודי ומבית ספר ערבי) שביצעו למידה משותפת.

עיקרי הממצאים:

[1] א. התפקיד של השפה האנגלית - הן בין המשתתפות והן כתחום הדעת הנלמד - נמצאה כנעה על הציר שבין "שפה נייטרלית ומגשרת" ל"שפה זרה".

ב. תהליך העבודה במסגרת הלימוד המשותף היווה הזדמנות למפגש עם "האחרת" אשר נע גם הוא על הציר שבין מפגש חם ופתוח לבין זירת קונפליקט על רקע לאומי.

[2] ביחס לתפקידים שמייחסות לעצמן המורות, נמצא כי פרוייקט הלימוד המשותף בו התנסו המורות חיבר אותן למעגלי ההתייחסות הבאים:

קהילת בית הספר שלהן

קהילת המקצוע הארצית (מורות לאנגלית)

קהילת העיר רמלה כעיר מעורבת יהודית-ערבית

הממצאים ידונו בהקשר יישומי ותיאורטי:

תרומת המחקר לדיון בתפקידן של מורות בתהליכי שינוי מורכבים

הפוטנציאל הפדגוגי והבין-אישי של תכניות ה"לימוד משותף" בתחום הוראת האנגלית.

הצגת המחקר בכנסים:

המחקר התקבל לשני כנסים בינלאומיים שאמורים היו להתקיים בקיץ אך בוטלו בשל הקורונה

ECER 2020 and AILA 2020

סיגל עוזרי רוייטברג, שיעורי אקטואליה בישראל: יוזמה מקומית לחינוך אזרחי ביקורתי, עדכני ורלוונטי

המחקר המוצע נערך בין 2018-2019, במסגרת תכנית הפוסט-דוקטורט של מכון מופ"ת ועסק באופן בו מורים משני בתי ספר יסודיים בישראל, תיווכו נושאים שונים שעל סדר היום הציבורי לתלמידיהם, במסגרת לימודי אקטואליה.

הספרות המחקרית מלמדת כי נוכח תהליכים מקומיים וגלובליים של קיטוב חברתי והקצנה ברטוריקה הפוליטית, קיים צורך הולך וגובר בשיפור מיומנויות השיח הפוליטי של 'אזרחי העתיד' בחברה דמוקרטית (Hess & Mcavoy 2015, Noddings & Brooks 2016) . כמו כן, ספרות מחקרית בתחום האוריינות התקשורתית מלמדת כי ילדים בעידן המידע הדיגיטלי חשופים ליותר מידע חדשותי, אולם מידע זה לא מבוקר ולרוב אין להם את המיומנויות לצרוך אותו באופן ביקורתי ולהפוך אותו לידע מאורגן המעוגן בתוך הקשר (פוירשטיין 2016, Considine, Horton & Moorman 2009). על אף צרכים חדשים וחשובים אלו, המחקר אודות האופן בו מתווכות סוגיות ציבוריות קונטרוברסליות בכיתה מעיד כי מדובר בעיסוק חינוכי מורכב, שמנהלים ומורים רבים מעדיפים להימנע ממנו (הלפרין 2016, Hess & Mcavoy 2015) וכי תחום החינוך האזרחי, שאמור לתת מענה לצרכים אלו, סובל מבעיות קשות ברמת ביישום (Knowles & Clark 2018; Reichert & Torney- Purta, 2019; Castro 2010; Knowles & Castro 2019; ברק ועופרים 2009).

במחקרי, התמקדתי לעומת זאת, במנהלות ובמורים שבחרו לעסוק באופן מכוון בסוגיות ציבוריות עכשוויות וקונטרוברסליות בכיתתם ואף חוו זאת כהצלחה. זאת, במטרה להבין לעומק את המשמעויות, האתגרים, הצרכים ואופני ההתמודדות הכרוכים בהוראת התחום ועל מנת להפיק תובנות יישומיות לפיתוחו.

הפרספקטיבה האתנוגרפית ממנה יצא המחקר עיצבה את אופן איסוף הנתונים שהתבסס על מגוון של שיטות מחקר איכותניות: ראיונות עומק (עם מפקחים, מנהלות ומורים); תצפיות משתתפות בשיעורים ובפעילויות בית ספריות אחרות וניתוח טקסטים ראשוניים שייצגו את תת-התרבות הבית ספרית בהקשר זה.

ממצאי המחקר מלמדים כי העיקרון המארגן של ביטויי ההצלחה בהוראת התחום, טמון בהכלה של ניגודים, של מוטיבים ועקרונות חינוכיים המצויים במתח מתמיד האחד עם השני. הכלה, שלא מטשטשת בין הניגודים, אלא מחזיקה אותם זה לצד זה במתח. אי לכך, על אף האתגרים הרבים שהיו כרוכים בלימודי האקטואליה, הם היוו מעין יוזמה מקומית לחינוך אזרחי שיוצא 'מלמטה למעלה' ונותן מענה לצורך החברתי בעיסוק חינוכי משמעותי, עדכני ורלוונטי בסוגיות ציבוריות שבמחלוקת.

היבטים שונים של המחקר הוצגו במספר כנסים במהלך 2019-2020:

- כנס החינוך המשווה 2019
- הכנס הסוציולוגי 2019
- הכנס הבין לאומי במכון מופ"ת 2019
- הכנס חינוך מעורר השראה- בסמינר הקיבוצים 2020

מילות מפתח:

חינוך אזרחי, הוראת סוגיות קונטרוברסאליות בכיתה, אוריינות תקשורתית, שינויים דוריים, חינוך דמוקרטי בתקופת המודרניות המאוחרת.

גל הרמט, ניתוח מגדרי לחפצי יום יום כפרקטיקה חינוכית להטמעת חשיבה מגדרית בקרב סטודנטיות לחינוך

בהרצאה הקצרה אציע מסגרת תיאורטית ומתודית להטמעת חשיבה מגדרית בקרב סטודנטיות לחינוך. המתודה הנבחנת היא ניתוחים מגדריים של חפצים מחיי היום-יום שהציגו סטודנטיות כאמצעי להתמודד עם התנגדויות ללימודי מגדר ולחשיבה פמיניסטית ולשם יצירת חוויה לימודית משנת תודעה למשתתפות בקורסי מגדר בלימודי חינוך. ההרצאה מבוסס פרק בספר שכתבתי בשנת 2019 ועל תיעוד של קורסים שלימדתי בשלושה מוסדות להשכלה גבוהה בשנים 2012-2018: בסמינר הקיבוצים, במכללה לחברה ואומנויות בנתניה ובמכללה לשלום של האומות המאוחדות (האו"ם) בקוסטה ריקה. בהרצאה יוצגו דוגמאות לחפצים שסטודנטיות הציגו ולשיח שהתפתח בעקבות הצגתם. מתוך הדוגמאות אציע ניתוח של אופן ניתוחם של החפצים, על הממדים החומריים, החברתיים והסימבוליים הגלומים בהם. "פירוקם" ו"הרכבתם מחדש" מאפשרים הטמעה של כישורי התבוננות מגדרית ביקורתית רחבה ושינוי תודעתי עמוק בקרב קהילת הלומדות. אטען שהשימוש בניתוח מגדרי של חפץ מחיי היום-יום מקדם הבנה מגדרית של כל סיטואציה במציאות מבחינת השפעתה על גברים, על נשים ועל בני אדם שאינם מזוהים במערך המגדרי הבינרי, מתוך תשומת לב מרבית להבדלים תרבותיים ולהיבטים של הצטלבות דיכויים.

מבנה ההרצאה מבוסס על תהליך הלמידה בקורס. בפתח דבריי אדון בקצרה במעמדם המשתנה של לימודי מגדר באקדמיה ובאתגרים המיוחדים שהמפגש עם סטודנטים וסטודנטיות בקורסי מגדר מזמן. בחלקה השני אציג את אבני היסוד של הפדגוגיה הביקורתית והפמיניסטית ואת המענה שהיא מציעה לאתגרים אלו. חלק המרכזי של ההרצאה יתמקד במתודה עצמה. אציג את המסגרת הרעיונית לעבודה עם חפצי יום-יום, ואז אדון באפשרות שהיא מעניקה למרצות להתמודד עם התנגדויות ולקיים תהליך למידה מעמיק. בתוך כך אדון בכמה תמות עיקריות שעלו בקורסים ושהעסיקו את הסטודנטיות - מיתוס היופי ודימוי גוף, מודלים של גבריות ונשיות ואלימות מינית. במהלך הדברים אתאר את הדילמות ואת הקונפליקטים שנוצרו בסוגיות של התנגדות לפמיניזם, לשפה אקדמית ולדינמיקות שרב-תרבותיות מזמנת בתוך הקבוצות הלומדות. אמחיש שהמתודה עזרה לבסס מרחב בטוח ולהשרות סולידריות בתוך קבוצת הלומדות ותמכה בקיומה של מערכת יחסים חיובית, מפרה ודיאלוגית בין המרצה לבין הלומדות.

10. מפגשים חוצי תרבותיות

יו"ר: משה ישעיהו

איריס אלקחר, שמחה גתהון ודפנה גן, בין הגלובלי למקומי - השפעת מסע סגל וסטודנטים לאתיופיה על הזהות התרבותית ועל האזרחות הגלובלית והמקומית שלהם

המסע המשותף לאתיופיה של סגל אקדמי, מינהלי וסטודנטים ממכללת סמינר הקיבוצים שהתקיים בספטמבר 2019 הוא אבן-דרך בהיכרות מעמיקה של המשתתפים בו עם מורשת יהודי אתיופיה, שאינה מוכרת דיה בחברה הישראלית. מבחינה חינוכית המסע הוגדר כהזדמנות לעורר בקרב המשתתפים מודעות חברתית למצב הקהילה האתיופית בישראל ובאתיופיה ולגילויי הגזענות כנגדה בחברה הישראלית, ולעודד עשייה למען קהילה זו מצד המשתתפים במסע שתהדהד בחברה. המסע הוא חלק מתוכנית המעורבות החברתית לה נדרשים הסטודנטים הלומדים במכללה והוא עומד בהלימה לסדר-היום החינוכי של המוסד.

מבחינה מחקרית המסע הוא הזדמנות לחקור כיצד משתנה תפיסת הזהות התרבותית, החברתית והחינוכית בקרב סגל וסטודנטים יוצאי אתיופיה ו"ותיקים" בעקבות המסע וכיצד הוא תורם לפיתוח אזרחות פעילה בקרב משתתפיו. נקודת-המוצא של המחקר היא ההבנה שכאזרחי העולם מוטלת עלינו כפרטים וכחברה המחויבות המוסרית להשגת צדק חברתי, שוויון הזדמנויות ואיכות-חיים ראויה עבור בני-תרבויות שונות במרחב הקרוב לנו (המקומי) והמרוחק (הגלובלי). בהלימה לכך המסגרת התאורטית שנבחרה למחקר זה היא מודל האזרחות הגלובלית שכולל שלושה רכיבים: אחריות חברתית - הדאגה לאחר, לסביבה ולחברה; כשירויות גלובליות - הפתיחות להבין נורמות תרבותיות, שמאפשרת אינטראקציה ותקשורת יעילה במרחב שמחוץ לתרבות המוצא ומעורבות אזרחית - השתתפות פעילה במתן מענה לסוגיה חברתית מקומית או גלובלית.

מטרות המחקר הן לבחון כיצד השתתפות סגל אקדמי, מינהלי וסטודנטים מהמכללה, בעלי רקע תרבותי מגוון, במסע לאתיופיה משפיעה על תפיסותיהם החברתיות והסביבתיות בהיבטים של אזרחות גלובלית ומקומית, ובהיבטים של זהות תרבותית, ומניעה אותם לפעולה במרחב המקומי והגלובלי. בנוסף, המחקר בוחן כיצד הגיוון התרבותי והמקצועי של המשתתפים משפיע על הדיאלוג בקבוצה.

במחקר השתתפו 40 משתתפים, מחציתם סגל ומחציתם סטודנטים. מחצית מהסטודנטים הם יוצאי קהילת אתיופיה. לסטודנטים המסע היה חלק מקורס המעורבות החברתית שלהם. המשתתפים מהסגל כוללים מרצים ממגוון תוכניות ובעלי-תפקידים מנהליים מגוונים. המחקר הוא משולב. איסוף הנתונים כלל שאלונים לפני המסע ואחריו לבחינת עמדות המשתתפים כלפי המסע ותרומתו תוך שימוש בשאלון מתוקף של אזרחות גלובלית; תצפיות משתתפות במפגשי ההכנה למסע, לאורכו ואחריו; ראיונות עם כמחצית משתתפי המסע לפני המסע ואחריו; ומסמכים רלוונטיים למסע ולפעילויות שהתקיימו אחריו. ניתוח הנתונים היה כמותי ואיכותני.

הממצאים מלמדים על השפעה רב-ממדית של המסע על משתתפיו בעיקר במרחב המקומי: המשתתפים הדגישו שהמסע חיזק את זהותם היהודית, הישראלית, התרבותית, החינוכית או הסביבתית, או שהם הוסיפו מימדים לזהויות הקיימות שלהם (לדוגמה: כיהודי וישראלי- חיזוק הקשר לשורשים, לעם ולארץ, כמחנך - קבלת השונה כערך הכרחי).

מבחינת אחריות חברתית רוב המשתתפים הסכימו שהמודעות לאי-צדק כלפי הקהילה האתיופית ולפערים בחברה הישראלית התחדדה אצלם ושזו אחריותם לפעול בנושא. אולם, ההבנה שיש קשר ישיר בין התנהגותם המקומית להשפעותיה הגלובליות כמעט ונעדרה. מבחינת כשירויות גלובליות משתתפים רבים דווחו שבעקבות המסע הם למדו להתבונן על ערכים, מנהגים, נורמות, והתנהגויות של תרבות אחרת מנקודת מבט מכבדת ופחות שיפוטית. בהקשר של המעורבות האזרחית בעקבות המסע נוצר שיתוף פעולה נרחב, מתמשך ורב-תחומי בין סגל וסטודנטים במסגרתו מיזמים רבים נוצרו ויצאו לפועל בפעילות משותפת במכללה ומחוצה לה (לדוגמה, חג הסיגד

במכללה ובבתי-ספר, ימי התנדבות בקהילה). הנטוורקינג שהתפתח בין סגל לסטודנטים מהווה ערוץ לעידוד מעורבות בחברה הישראלית למענה על סוגיות חברתיות מגוונות.

מחקר זה יכול להעמיק את ההבנה לגבי האופן שבו התנסויות חינוכיות רב-מימדיות ממושכות, שמתמקדות בהיבטים של זהות ואזרחות, כמו המסע המתועד כאן, יכולות לטפח את האחריות החברתית, הכשירויות הגלובליות והמעורבות האזרחית של המעורבים בהן מתוך הכרה בקשרי הגומלין שבין המרחב הגלובלי למקומי.

מילות מפתח: יהודי אתיופיה, אזרחות גלובלית, אזרחות מקומית, אזרחות פעילה, זהות תרבותית וחברתית

עדנה בר-רומי פרלמן, ניתוח צילומים של ילדים בדווים בפלשתינה

מחקר זה בוחן צילומים של ילדים בדווים שצולמו על ידי תיירים, מיסיונרים, חוקרים וצלמים מערביים שביקרו בארץ הקודש. המחקר מתמקד בצילומים של בדווים מהנקב (נגב), בסוף התקופה העותומאנית ובתקופת המנדט הבריטי. בחינת ארכיונים ופרסומים של צילומים של בדווים העלה שקיים מיעוט של צילומי ילדים. ילדים על פי רוב צולמו ביחד עם הוריהם, בסמוך להוריהם, תוך כדי פעילות, עבודה בשדה, או בתוך השבט. נושא צילום ילדים בדווים לא נחקר ולא פורסם עד היום. המחקר מנסה להתחקות אחרי סגנון העבודה של הצלמים שביקרו במזרח התיכון בתקופה הזאת, ולנתח את צורת הצילום של ילדים בדווים, סגנון הצילום והיבטיו השונים.

בתקופה זו בעולם המערבי, באירופה ובארצות הברית, התפתחה תרבות של צילומי פורטרטים בסטודיו שלי ילדים של מעמד הביניים. ילדים נחשבו כבעלי דריסת רגל בעתיד המשפחתי- בעלי שם, סטטוס והון כלכלי עתידי. הילדים הועמדו בסטודיו בלבוש מיוחד, או הושבו על כיסא המותאם לגודלם. הם לרוב הולבשו בבגדים חגיגיים או אפילו הולבשו בלבוש מסורתי של שבטים רחוקים, השייכים לאותם השלטונות האימפריאליסטיים אליהם הם נולדו (טורקים, יוונים, ערבים ובדווים). אותם צלמים שהורגלו לסגנון של צילום מערבי של ילדים, צילמו את הילדים הבדווים, בעת מסעם למזרח התיכון במרחק, מגבוה. הצלמים לא נהגו להעמיד את הילדים, להכין אותם לצילם, להלביש, לסרק או אפילו ליצור קשר עין אתם. הבדווים בעצמם לא היו מעורבים בתהליך הצילום, ועל פי רוב לא ראו את התוצר הסופי. זאת בשונה מסגנון צילום קולוניאליסטי שהתפתח באפריקה לדוגמה.

צורת תיעוד זו הלמה את התפיסה המערבית האימפריאליסטית של תחילת המאה העשרים, שמחד ראתה את התושבים והילידים בתור אטרקציה של תרבות נחשלת ופרימיטיבית, ומאידך דאגה ליצור דימוי המצמצם את יכולתה ועוצמתה של האוכלוסייה המקומית בעיני הצופים המערביים. הצילום של האוכלוסיות הנשלטות אפשר למפות את התושבים, להעביר מידע לגבי סגנון החיים שלהם, לגבי המעמד הכלכלי שלהם והיכולת שלהם להוות איום על המושלים הכובשים. במקרה של ילדים בדווים, מחקרנו מעיד כל כך שהם תועדו בצורה מינימאלית, לכאורה הם לא נספרו כגורם המאיים או כגורם אנושי הדורש התייחסות מיוחדת.

מבחינה מתודולוגית המחקר יתבסס על מחקר ארכיוני שיכלול סקירה של צילומים של הבדווים של הנקב, המופיעים בארכיונים דיגיטליים ומודפסים. המחקר יכלול יצירת טיפולוגיה של צילומים קיימים ואפיונם. הצילומים יבחנו בכדי להבין מה ניתן להקיש מהם על מצבם של הילדים מצד אחד ועל סגנון צילום הילדים מצד שני. ניתוח הצילומים יתבצע באמצעות כלי ניתוח סוציו- סמיוטיים.

Bedouin tent, Palestine [ca. 1879–1930] Creative Commons

שמחה גתהון, טל יעקובי וענת רימון-אור, התערבות רגשית תרבות בקרב בני נוער בסיכון

בחברה הישראלית מופקדים שירותי קידום הנוער על פיתוח ומתן שירותים חינוכיים-טיפוליים לבני נוער מנותקים ולבני נוער בסיכון לנשירה ולהידרדרות, מכל המגזרים ומכל שכבה חברתית-כלכלית (גרופר ורומי, 2014; 2015; להב, 2002; רומי, 2007; שמש, 2003, הכנסת מרכז המחקר והמידע, 2012). על-פי נתוני ג'וינט ישראל (2015) אותרו בישראל כ-400 אלף ילדים ובני נוער עד גיל 17 שהוגדרו בסיכון. במאמר הנוכחי התמקד בנוער בסיכון יוצאי אתיופיה, ובחן את הקשר בין הרגישות התרבותית הנתפסת של עובדי הנוער לבין הדימוי העצמי והגאווה בתרבות האתיופית בקרב בני הנוער. המדגם כלל 158 נערים ונערות בסיכון שמטופלים ב 3- מרכזי נוער ברחבי הארץ. הנבדקים מלאו שאלון שכלל התייחסות לדימוי העצמי שלהם, למידת הגאווה שלהם בתרבות האתיופית, ולרגישות התרבותית הנתפסת של עובדי הנוער.

הממצאים הראו כי קיים קשר חיובי בין הרגישות התרבותית של עובדי הנוער לבין הדימוי העצמי והגאווה בתרבות של בני הנוער, וכי הרגישות התרבותית של עובד/ת הנוער מנבאת הן את הדימוי העצמי ואת הגאווה בתרבות. בנוסף, נמצא קשר חיובי בין עידוד מצד המדריכים לדבר אמהרית לבין הדימוי העצמי והגאווה בתרבות, וכן קשר שלילי בין הרגישות התרבותית של עובדי הנוער לבין הבושה של בני הנוער בצבע העור. עוד נמצא כי בני נוער ממשפחות שלמות חשים יותר גאווה בתרבות ורגישות תרבותית גבוהה יותר מצדם של עובדי הנוער, בהשוואה לבני נוער ממשפחות חלקיות. על סמך ממצאים אלה, מוצע במאמר מודל התערבות רגישת תרבות, בהתבסס על המדדים: שפה, זהות פיזית, תרבות ומשפחה. שנושא המחקר הוא עובדי נוער, אך המסקנות רלוונטיות גם למורים במערכת הפורמלית.

מילות מפתח: בני נוער , בני נוער בסיכון ,תרבות, דימוי העצמי , זהות תרבותית, התערבות מקצועית

11. הוראה פרטנית בחינוך פוגשת את המציאות

יו"ר: קובי גוטרמן

נמרוד אלוני, הוראה פרטנית וחינוך הומניסטי בעידן של למידה מרחוק

קובי גוטרמן, כמה קשה זה יכול להיות?
הקשר בין למידה רגשית חברתית ללמידה פרטנית

מטרת המפגש היא לעורר שאלות העוסקות בקשר בין למידה רגשית חברתית ללמידה פרטנית.
השאלות נועדו לעורר חשיבה על למידה רגשית חברתית ומקומו של המבוגר בקשר זה.
האם יש מקום ללמידה חברתית רגשית בכיתה ומה קורה בהעדרה?
האם אנחנו יודעים לזהות רגשות של הפרט גם כשהוא או היא לומדים בכיתה או בקבוצה?
האם מיקוד בלמידה רגשית חברתית פוגע בהתקדמות האקדמית של הפרט או הכיתה
האם העיסוק בלמידה רגשית חברתית מחליף את מקומם של הורים או משפחה?

גילת טרבלסי, בין שונות להשתנות

מטרתה של הוראה מותאמת היא הנגשה והתאמה של הלמידה לכלל התלמידים, בכפוף למטרות, לצרכים ולאפיונים. עליה להיות רלוונטית עבור כל תלמיד במציאות קיימת ובסביבה מאפשרת, והיא מהווה תפיסת עולם, ממנה נגזרות דרכים ושיטות.

אופירה טיקוצ'ינסקי, הילד האפור מקבל צבע -
על מקומו של הפרט בהוראה פרטנית

מרכז מהו"ת נהגה ונרקם על יסודות ההשקפה ההומניסטית הרואה באדם יצור ריבוני המכונן את חייו, כשקידומו, רווחתו וכבודו הם התשתית לחברה נאורה.

חזון מהו"ת הינו מתן הזדמנות שווה לסטודנט עם לקויות למידה והפרעות קשב להביא לידי ביטוי את הפוטנציאל האינטלקטואלי והאישי שלו ועל ידי כך לבטא את כישוריו הייחודיים על ידי תרומה בתחום החינוך, תוך שימוש במקורות העוצמה האישיים שלו ועקיפת מקורות החולשה. במרכז נבנו מודלים ותוכניות ייחודיים שמטרתם לעזור לפרט, לסטודנט, להתמודד עם דרישות הלמידה האקדמית תוך התייחסות לקשייו האובייקטיביים הנובעים מהלקות ומצבו הרגשי. (כמו: שיחות אישיות, חונכות). תקופת הקורונה מפנה זרקור לקשייהם הייחודיים של סטודנטים עם לקויות למידה והפרעות קשב בלמידה מרחוק ומעלה את הצורך לבחון מחדש את דרכי ההתמודדות שנמצאו יעילות ואת המענים המתאימים הנדרשים עבור אוכלוסייה ייחודית זו.

המפגש יתמקד ב"חישוב מסלול מחדש" שעשה צוות מרכז מהו"ת, על מנת לקיים את ייעודו.

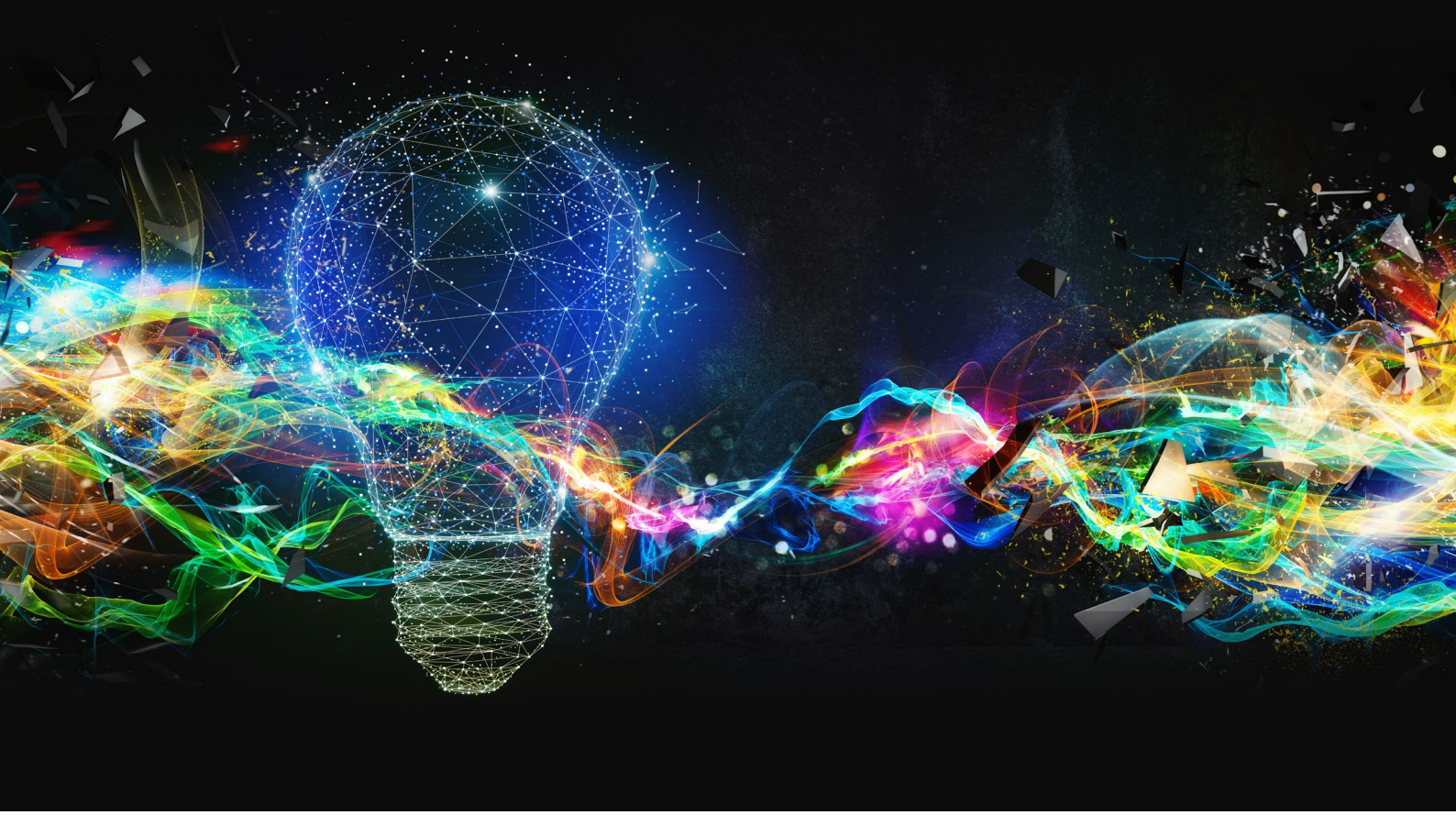

ועדת ההיגוי של הכנס:
ד"ר ארביב אלישיב רינת (יו"ר),
פרופ' דוניצה-שמידט סמדר,
פרופ' וינברגר יהודית,
ד"ר לוי-פלדמן אירית,
ד"ר דקל הדס,
רוזנברג קטיה

מרכזת הכנס:
קטיה רוזנברג

שותפות לארגון הכנס:
ד"ר דקל הדס (מנהלת הכנסים והטקסים במכללה),
חוקרות הרשות למחקר:
ד"ר גליקמן אניה, פרופ' זוזובסקי רות, ד"ר לוי קרן מיכל,
גב' רוזנברג קטיה, ד"ר שביט מילר ענת, ד"ר שמר אלקיים טל.